

QUTOMO-PROJEKTIN OPASKIRJA
KOTOUTTAMISTYÖN TUEKSI:
Kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä
kotouttamispolkua

Tiina Kimari

QUTOMO-PROJEKTIN OPASKIRJA
KOTOUTTAMISTYÖN TUEKSI:
Kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä
kotouttamispolkua

Tiina Kimari
Opinnäytetyö, syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kimari, Tiina. Qutomo-projektin opaskirja kotouttamistyön tueksi: Kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolkua. Helsinki, syksy 2014, 84 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön aiheena oli osallistua Vantaan Nicehearts ry:n Qutomo-projektin oppaan tekoon. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena on opas. Qutomo-projekti on Sisäasiainministeriön SOLID-rahastoihin kuuluvan EU:n kotouttamisrahaston rahoittama hanke, jonka tarkoituksena on edistää kulttuurien välistä tietoa ja osaamista. Tehtävänä oli suunnitella ja tuottaa oppaaseen Qutomo-projektissa kehitetyn kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osioon sisältö, ja kirjoittaa sen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista opinnäytetyön kirjallinen osa. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää selkeä ja käytännönläheinen opas kotouttamistyön tueksi. Oppaan tavoitteena oli laajentaa lukijan ymmärrystä ja osaamista kulttuurien välisessä työssä ja herätellä ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisestä työotteesta kotouttamisen palveluissa. Tavoitteena oli esitellä oppaassa yhteistyöfoorumien osallistujien ajatuksia ja näkemyksiä kotouttamisesta painottuen erityisesti kolmansien maiden (EU:n ulkopuolisten maiden) kansalaisten näkökulmaan.

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli koostuu neljästä eri teemasta, jotka nousivat esille Qutomo-projektin järjestämistä yhteistyöfoorumista: kohtaaminen, dialogi, verkosto ja yhteistyö. Yhteistyöfoorumi on kohtaamistapahtuma, jossa yhteiskunnan eri sektoreiden edustajilla on mahdollisuus verkostoitumiseen ja avoimeen dialogiin. Tapahtumia järjestettiin yhteensä kahdeksan vuosien 2012–2014 aikana, ja niihin osallistui edustajia eri sektoreilta: viranomaisia, maahan muuttaneita kolmansien maiden kansalaisia, oppilaitosten edustajia sekä kolmannen sektorin edustajia. Tarkoituksena oli analysoida yhteistyöfoorumien litterointiaineistot, ja tuottaa mallin osioon sisältö näiden perusteella.

Qutomo-projektin ohjausryhmäläisiltä pyydettiin arviota valmiista oppaasta, mutta arvioon antoi vain yksi ryhmäläinen. Arviointikysymykset, jotka muodostettiin tavoitteiden pohjalta, lähetettiin ohjausryhmäläisille sähköpostitse. Palautteen perusteella opaskirjan tavoitteet toteutuivat. Arvion mukaan opaskirja oli selkeä ja helppolukuinen ja sitä voidaan hyödyntää maahanmuuttajatyössä ympäri Suomen. Aiemmin tehtyjen tutkimusten mukaan maahanmuuttajien parissa työskentelevät työntekijät kaipasivat työnsä tueksi koulutusta kulttuurien väliseen työhön. Opas vastasi osaltaan tähän tarpeeseen.

Opas suunniteltiin ja kirjoitettiin keväällä 2014, ja sitä kehitettiin eteenpäin aina saadun palautteen perusteella. Valmis opas julkaistiin 29.10.2014 sähköisessä muodossa.

Asiasanat: kotouttaminen, kotoutuminen, kulttuurienvälisyys, kulttuuriosaaminen, sukupuolisensitiivisyys

ABSTRACT

Kimari, Tiina

Qutomo project's handbook for integration service providers: Towards a culture and gender sensitive integration path.

84 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to write a part to a handbook for Nicehearts of Vantaa's Qutomo project. The Qutomo project is funded by SOLID funds EU's Integration Fund managed by the Ministry of the Interior and its aim is to advance cross-cultural competencies and knowledge. The purpose was to plan and produce a content to "Culture and gender sensitive integration path model" -part of the handbook. The culture and gender sensitive integration path model was developed through Qutomo project's cooperation forums. The model includes four interconnected elements: encounters, dialogue, networking and cooperation. A cooperation forum is an event where different sectors of society have the possibility for networking and open dialogue.

The goal of this thesis was to develop a readable and practical handbook together with Qutomo project to support the work in integration services. The goal of the handbook was to broaden readers' understanding and awareness in the field of cross-cultural work and to reflect on how a culture and gender sensitive integration path model can be taken into account in implementing integration services. The aim was to analyse Qutomo project's cooperation forum lettering materials and produce a content to the handbook based on these materials. Qutomo project organised eight cooperation forums in 2012-2014. Different sectors of the society were represented in the cooperation forums: government officials, third country nationals (non-EU foreign nationals), educational institutions and NGOs. The goal of the handbook was also to bring out the participant's ideas and experiences about integration, focusing on the third country national's perspective.

Evaluation for the finished handbook was requested from Qutomo project's guidance group. Evaluation questions based on the goals of the handbook were sent to the guidance group by email. Only one group member gave feedback. Based on the given feedback, the handbook goals were fulfilled. Based on the evaluation, the handbook was readable and can be used in cross-cultural work around Finland. Based on previous research, employees in cross-cultural work have wished for further training on the subject. Qutomo project's handbook responded to this demand.

The handbook was planned and implemented in spring 2014 and it was developed through given feedback. The handbook was published in 29.10.2014 in electronic form.

Keywords: integration, cross-cultural competencies, culture sensitivity, gender sensitivity

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 MAAHAN MUUTTANEET OSAKSI SUOMALAISTA YHTEISKUNTAA	7
2.1 Suomen kotouttamispolitiikka	9
2.2 Rinnasteinen kotouttamistyö	13
2.3 Kotouttamistyö Vantaalla.....	15
3 KULTTUURIEN VÄLINEN OHJAUSTYÖ	17
3.1 Näkökulmia maahanmuuttajien hyvinvointiin.....	17
3.2 Työntekijän valmiudet kulttuurien väliseen ohjaustyöhön.....	20
3.3 Kulttuurien välisen ohjaustyön haasteita.....	22
3.4 Sukupuolisensitiivisyys maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä.....	23
4 YHTEISTYÖTAHONA VANTAAN NICEHEARTS RY	26
4.1 Qutomo-projekti.....	28
4.2 Yhteistyöfoorumi menetelmänä.....	30
5 OPASKIRJA - KOHTI KULTTUURI- JA SUKUPUOLISENSITIIVISTÄ	33
KOTOUTTAMISPOLKUA.....	33
5.1 Produktin tavoite.....	34
5.2 Suunnittelu.....	35
5.3 Toteutus	37
5.4 Arviointi	44
6 POHDINTA.....	47
6.1 Eettisyys ja luotettavuus	50
6.2 Ammatillinen kasvu	51
LÄHTEET	55
LIITE 1: Qutomo-projektin oppaan arviointia koskeva sähköpostiviesti.....	60
LIITE 2: Qutomo-projektin opaskirja	

1 JOHDANTO

Tiesin jo aloittaessani sosionomin opintojani Diakonia-ammattikorkeakoulussa, että haluan suuntautua monikulttuuriseen työhön. Valitsin koulun sen vuoksi, että opintosuunnitelmassa oli sisällytettynä monikulttuurisuusopinnot. Tulevaisuudessa minua kiinnostaa projekti- ja hanketyöskentely maahanmuuttajien parissa. Opinnäytetyön ideaa pohtiessani tutustuin Vantaan Nicehearts ry:n eri hankkeisiin Internet-sivujen kautta. Vantaan Nicehearts ry:n toiminnan tarkoituksena on edistää kotoutumista, tasa-arvoa sekä naisten ja tyttöjen osallisuutta (Vantaan Nicehearts ry 2014, 2). Tiesin jo etukäteen, että yhdistys työskentelee maahanmuuttajanaisten ja –tyttöjen kanssa, sillä urheiluseurani oli aloitellut yhteistyötä yhdistyksen tyttötyön projektin kanssa. Päätin ottaa yhteyttä Vantaan Nicehearts ry:n Qutomo-projektiin, koska siihen liittyvä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun kehittäminen kuulosti erittäin mielenkiintoiselta. Järjestin tapaamisen Qutomo-projektin projektityöntekijän kanssa, ja hän tarjosi minulle opinnäytetyön aiheeksi osallistumista projektin oppaan tekoon. Otin mielenkiintoisen tehtävän innolla vastaan. Toimin Qutomo-projektissa myös harjoittelijana 10 viikkoa keväällä 2014 osana sosionomin opintojani. Osallistuin harjoitteluni aikana muun muassa Qutomo-projektin järjestämien yhteistyöfoorumien, eli kohtaamistapahtumien, järjestämiseen ja niistä saadun aineiston käsittelyyn ja litterointiin.

Qutomo-projektin tarkoituksena on tuottaa kulttuurienvälistä tietoa ja osaamista tahoille, jotka työskentelevät kotouttamisen parissa. Projektin tavoitteena on ollut kehittää uudenlainen kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli ja tehdä mallista opas kotouttamistyön tueksi. (Vantaan Nicehearts ry 2012.) Opinnäytetyöni aiheena on oppaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osion sisällön suunnittelu ja toteutus. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli pohjautuu yhteistyöfoorumien osallistujien näkemyksiin ja kokemuksiin kotoutumisesta, huomioiden erityisesti kolmansien maiden kansalaisten näkökulman. Kolmansien maiden kansalaisella tarkoitetaan EU:n määrittelyn mukaan EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisia, joilla ei ole Schengenin sopimuksen mukaista oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen (European Commission 2013). Oppaan päätavoitteena on laajentaa ymmärrystä

ja osaamista sekä herätellä ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen kotouttamisen palveluissa.

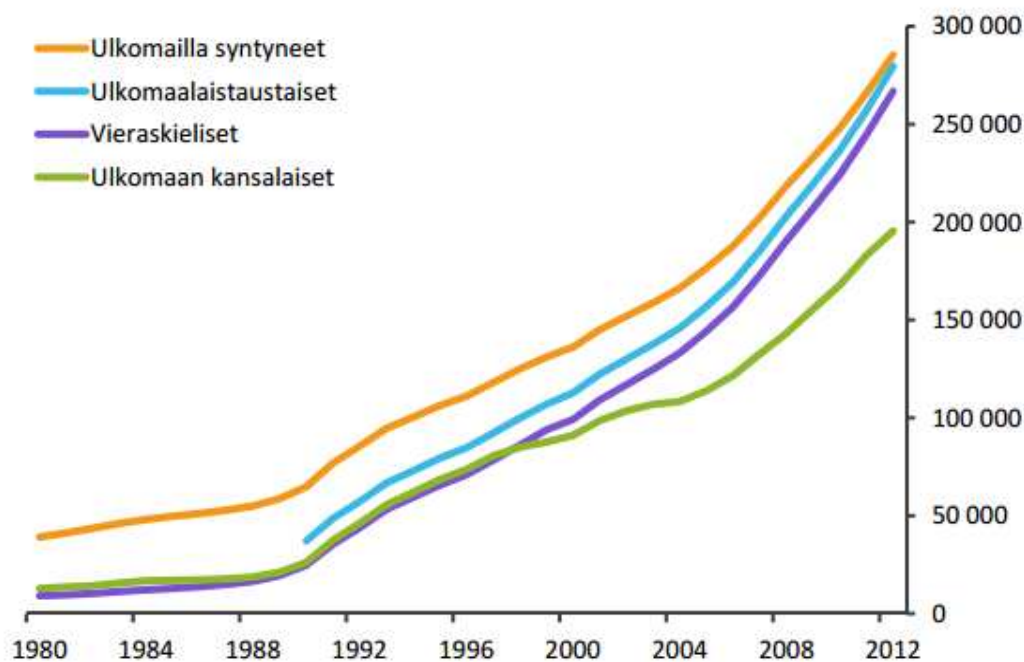
Opinnäytetyössäni tärkeimpinä käsitteinä ovat kotoutuminen ja kotouttaminen sekä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys. Kotoutuminen tarkoittaa maahanmuuttajan vuorovaikutteista integroitumista yhteiskuntaan ja kotouttaminen taas kaikkia niitä toimia jotka tukevat kotoutumista (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 3 §). Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitan tässä työssä sitä, että toinen ihminen otetaan huomioon kokonaisuutena, ja ymmärretään kuinka oma tausta ja arvot voivat vaikuttaa kohtaamiseen kun kohdataan eri taustoista tulevia ihmisiä. Avaan käsitteitä tarkemmin opinnäytetyön edetessä. Laajassa mielessä maahanmuuttajilla tarkoitetaan sekä maahan tulleita ulkomaalaisia että paluumuuttajia (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 33). Tässä työssä tarkoitan maahanmuuttajilla ja maahan muuttaneilla Suomeen muuttavia ja muuttaneita ulkomaalaisia.

Suunnittelin ja kirjoitin oman osioni oppaaseen keväällä 2014. Tässä opinnäytetyössä esittelen kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osion suunnittelu- ja tekoprosessin ja kuinka tein sisällölliset ratkaisut. Opas on suunnattu maahanmuuttajien ja kotoutumisen parissa työskenteleville. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena on produkti. Produkti on yleensä kertaluontoinen prosessi, jossa kehitetään tuote tai palvelu tietylle käyttäjäryhmälle (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010). Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi (Vilka & Airaksinen 2003, 9).

Opaskirja julkaistiin lokakuussa 2014. Opaskirja esiteltiin Qutomo-projektin ohjausryhmälle, joka antoi siitä oman arvionsa. Pyysin ohjausryhmän jäseniä arvioimaan opasta asettamani kysymysten perusteella (LIITE 1), jotka perustuivat tavoitteisiini oppaaseen liittyen. Esittelen opinnäytetyössä viimeisenä oppaan arvioinnin sekä oman pohdintani prosessista. Pohdin myös kuinka koko opinnäytetyöprosessi on auttanut minua kasvamaan sosiaalialan ammattilaiseksi monikulttuurisen työn kentälle. Julkaistu opas on opinnäytetyön liitteenä (LIITE 2).

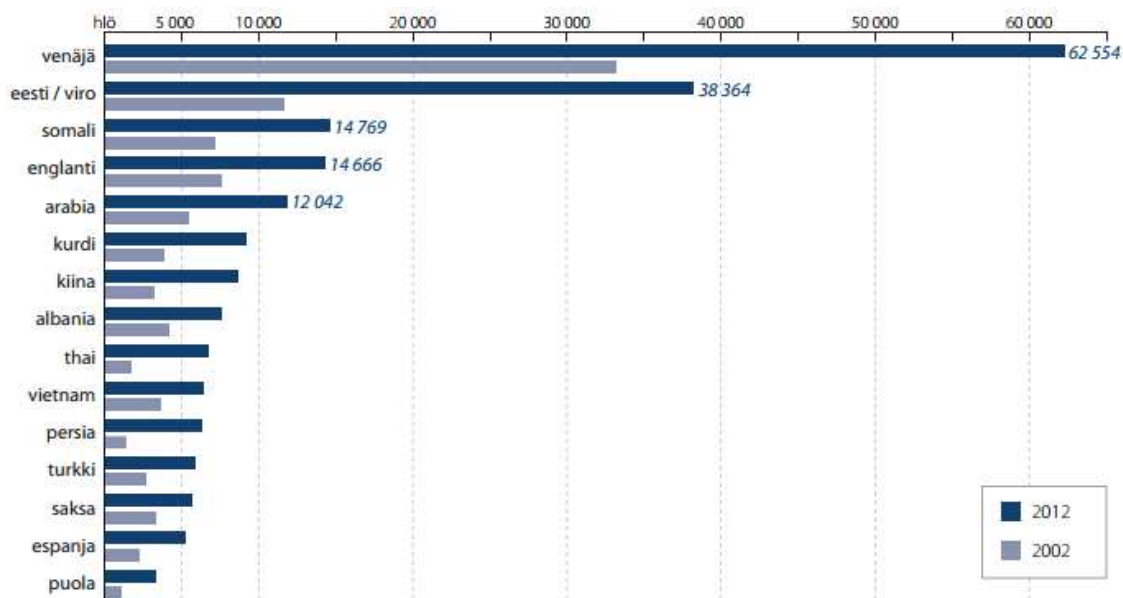
2 MAAHAN MUUTTANEET OSAKSI SUOMALAISTA YHTEISKUNTAA

Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt runsaasti. Maahanmuuttajien määrä on tässä ajassa moninkertaistunut. (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2014, 5–6.) Kuvion avulla havainnollistuu ulkomailla syntyneiden, ulkomaiden kansalaisten, vieraskielisten ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrän kasvu Suomessa vuodesta 1980 vuoteen 2012 (KUVIO 1).

KUVIO 1. Maahanmuuttajat Suomessa 1980–2012 (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2014, 6)

Vieraskielisten määrä Suomessa on ollut vuoden 2012 lopussa noin 267 000. Pääkaupunkiseudulla vieraskielisten osuus asukkaista oli vuonna 2012 noin 11,8 %. Suurimmat vieraskieliset ryhmät ovat olleet venäjää, viroa, somalia, englantia ja arabiaa puhuvat (KUVIO 2). (Sisäasiainministeriö 2012, 5.)

KUVIO 2. Suurimmat vieraskieliset ryhmät Suomessa 2002 ja 2012 (Maahanmuuttovirasto 2012, 5)

Suurin osa ulkomaista syntyperää olevista asuu Suomen suurimmissa kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Maahanmuutolla on suuri väestövaikutus Suomelle. Vuodesta 2007 lähtien nettomaahanmuutolla, eli maahan- ja maastamuuton välisellä erotuksella, on ollut suurempi vaikutus Suomen väestönkasvulle kuin luonnollisella väestönkasvulla. (Söderling 2013, 19–21.)

Vuonna 2013 myönnettiin oleskelulupia Suomeen eri perustein yhteensä 17 503 kappaletta. Suurimmat syyt oleskeluluvan myöntämiselle ja Suomeen muuttamiselle olivat työnteko, opiskelu ja perheside. Kolmansien maiden kansalaisille myönnettiin oleskelulupia seuraavasti: työntöon perusteella 4938 hakijalle, opiskelun perusteella 5426 hakijalle ja perhesiteen perusteella 6460 hakijalle. Vastaavasti yhteensä 13 480 EU:n kansalaista rekisteröi oleskelunsa Suomessa. Työntöon perusteella rekisteröintejä oli 7382 kappaletta, opiskelun perusteella 921 ja perhesiteen perusteella 3506. Rekisteröinti vaaditaan EU:n kansalaisilta, mikäli he oleskelevat toisessa EU-maassa yli kolme kuukautta. Turvapaikkahakemuksia jätettiin vuonna 2013 yhteensä 3238 kappaletta, joista

myönnettiin turvapaikka 1827 hakijalle. Lisäksi Suomeen otettiin 746 kiintiöpakolaista. (Maahanmuuttovirasto 2013, 1–4.)

Maahanmuutto voi olla vapaaehtoista tai pakon sanelemaa. Syyt maahanmuutolle voidaan jakaa eri luokkiin: ekonomiset syyt (työperäinen maahanmuutto), sosiaaliset syyt (eläkkeen myötä muutto toiseen maahan, perheenyhdistäminen), *human capital*, joka tarkoittaa esimerkiksi opiskelun vuoksi maahanmuuttoa ja poliittiset syyt (turvapaikanhakijat, pakolaiset). Tämä lista ei ole kuitenkaan täydellinen, ja usein maahanmuuton syyt voivat olla monitahoisia, jolloin myös motivaatiot muuttoon ovat monisyisiä. Maahanmuutto voi olla väliaikaista tai pysyvää. (Bakewell 2011, 20.) Esimerkiksi paluumuuttajat voidaan laskea omaksi luokakseen (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 39). Maahanmuuttajien integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan voivat vaikuttaa maahanmuuton taustalla olevat syyt (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2014, 7).

2.1 Suomen kotouttamispolitiikka

Lain mukaan kotouttaminen tarkoittaa viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteitä ja palveluita, joiden avulla edistetään ja tuetaan maahanmuuttajan kotoutumista. Kotoutumisella taas tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoite on antaa maahanmuuttajalle tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä. Samalla tuetaan maahanmuuttajan mahdollisuuksia ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria. Kotoutumislakia sovelletaan henkilöön, jolla on voimassaoleva oleskelulupa Suomessa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 3 §.)

Kotoutuminen on prosessi. Sillä ei ole selkeää alku- eikä loppupistettä. Kotoutuminen rakentuu kaikista kontakteista, joita maahanmuuttajalla on, yhteiskunnan instituutioista yhteisöihin ja ihmisiin. Maahanmuuttajatyössä pyritään kotouttamaan maahanmuuttajia suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin ilman, että he joutuisivat luopumaan omista kulttuurisista sidoksistaan. (Vuori 2012, 235–240.) Kotoutuminen on kaksisuuntaista.

Kotoutumisessa ei ole kyse ainoastaan maahanmuuttajan kotoutumisesta uuteen yhteiskuntaan, vaan myös vastaanottavan yhteiskunnan sopeutumisesta ja palvelujärjestelmän muuttumisesta. (Lautiola 2013, 15.) Vuorovaikutus, kontaktit ja hyvät etniset suhteet maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä edistävät maahanmuuttajien yhdenvertaisuutta ja kotoutumista. Maahanmuuttajat voivat tuntea itsensä hyväksytyiksi ja hyödyllisiksi yhteiskunnan jäseniksi myönteisen vuorovaikutuksen avulla. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 27.)

Suomen nykyinen kotouttamispolitiikka alkoi kehittyä 1990-luvun lopulla. Suomalaisen kotouttamispolitiikan yksi peruslinjaus on ollut normaalipalveluperiaate, joka tarkoittaa, että maahanmuuttajien tarvitsemien palveluiden järjestämiseksi ei perustettu erillisiä pysyviä organisaatioita, vaan viranomaisten tuli huolehtia palveluista omilla toimialoillaan. Palvelujärjestelmien toiminnassa täytyi huomioida asianmukaisesti uusien vähemmistöjen tarpeet. Kotouttamispolitiikassa tavoitteiksi asetettiin maahanmuuttajien joustava ja tehokas kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus on myös vaikuttanut ajatuksena kotouttamispolitiikkamme taustalla. Oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä on perusteltu niin, että se edistää maahanmuuttajan kotoutumista vahvan itsetunnon pohjalta. Oikeus kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin on ollut alkuun rajatumpi kuin nykyään, esimerkiksi kotoutumissuunnitelma kuului pitkään lähinnä vain työttömille työnhakijoille ja toimeentulotuen tarpeessa oleville maahanmuuttajille. (Saukkonen 2013, 86–87.) Opiskelun, työnteon tai ammatinharjoittamisen vuoksi Suomeen tulleilla ei siis alkuun ollut oikeutta kotouttamistoimiin (Vuori 2012, 238).

Kotouttamislakia uudistettiin, kun maahanmuutto Suomeen jatkoi kasvuaan. Uusi laki astui voimaan vuonna 2011. Keskeisenä tavoitteena uudistetussa laissa oli tarjota kotouttamispalveluja ja –toimenpiteitä kaikille niitä tarvitseville maahanmuuttajille. Kaikille Suomeen muuttaville haluttiin antaa perustietoa yhteiskunnasta ja palveluista, sekä antaa kaikille mahdollisuus alkukartoitukseen. Lain muuttumisen myötä tärkeimmät periaatteet säilyivät ennallaan. (Saukkonen 2013, 88–90.) Uuden lain myötä kotouttamiseen oli oikeus kaikilla oleskeluluvan saaneilla riippumatta maahantulon perusteesta.

Oikeus koskee kuitenkin siis vain minimissään informaation saamista. Varsinaiset kotouttamistoimet ovat harkinnanvaraisia. (Vuori 2012, 238–239.)

Maahanmuuttajan kotouttaminen ja kotoutuminen etenevät vaiheiden kautta. Ensimmäiseksi maahanmuuttajalle jaetaan viranomaisen toimesta perustietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä suomalaisesta yhteiskunnasta. Lisäksi hänelle annetaan tietoa palvelujärjestelmästä ja kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Seuraavaksi kunta, työ- ja elinkeinotoimisto tai muut viranomaiset antavat ohjausta ja neuvontaa liittyen kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, palveluihin ja työelämään. Tämän jälkeen järjestetään alkukartoitus toimeentulotuen saajille, työttömille työnhakijoille ja sitä pyytävälle työ- ja elinkeinotoimiston tai kunnan toimesta. Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muita kotoutumisvalmiuksia. Mikäli alkukartoituksen perusteella on arvioitu, että maahanmuuttaja tarvitsee kotoutumissuunnitelman, se laaditaan seuraavaksi. Kotoutumissuunnitelmaan on oikeus työttömällä työnhakijalla, toimeentulotuen saajalla sekä alaikäisenä ilman huoltajaa tulleella ja oleskeluluvan saaneella. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttajalle, mikäli alkukartoituksen perusteella katsotaan, että se on hänelle hyödyksi. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 6–13 §.) Kotoutumissuunnitelma sisältää suunnitelman kotoutumiskoulutuksesta ja muusta mahdollisesta tuesta, jota tarvitaan työllistymisen ja yhteiskuntaan osallistumisen tueksi. Kotoutumiskoulutus taas sisältää suomen tai ruotsin kielen opetusta sekä muuta tarvittavaa koulutusta. (Saukkonen 2013, 88–90.)

Kotouttamiseen liittyvien palveluiden tuottamisesta vastaavat kunnat, jotka voivat melko laajasti päättää itse asioiden toteutuksesta. Kuntien velvollisuus on tehdä oma kotouttamisohjelma ja seurata sen toteutumista ja vaikutuksia. Kotouttamisen tavoitteissa ja toteutuksessa on eroja eri paikkakuntien välillä, joissa voi olla erilaiset resurssit, olosuhteet ja myös erilaiset asenteet maahanmuuttoa kohtaan. Käytettävissä olevat resurssit kotouttamiseen eivät aina vastaa todellisia tarpeita. (Saukkonen 2013, 88–90.) Maahanmuuttajien määrän kasvun myötä julkisille palveluille tulee muutospainetta. Kotoutumisen prosessin sujuvassa etenemisessä tarvitaan henkilöstön osaamista, ja palvelui-

den saatavuus ja maahanmuuttajien palvelutarpeiden tunnistaminen ovat avainasemassa. Niin palveluiden sisältöä kuin henkilöstön osaamista tulee kehittää. Kotouttamisen edistäminen on poikkihallinnollista, se edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen ja -tasojen välillä niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla. Maahanmuuttajien tarpeet tulee huomioida kaikilla politiikan aloilla; työllisyys-, koulutus-, asumis-, ja sosiaali- ja terveystarpeiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 4–5.)

Julkisen sektorin palveluiden näkökulmasta monikulttuurisuuteen voidaan suhtautua kahdella eri tavalla. Universalistisessa näkökulmassa uskotaan, että tasa-arvo toteutuu, kun kaikille tarjotaan samat palvelut. Tässä näkökulmassa halutaan ohittaa erilaiseen kulttuuriin ja etnisyyteen liittyvät tarpeet. Vastakohtana universalistiselle näkökulmalle on essentialistinen näkökulma. Essentialistinen näkökulma korostaa ryhmien välisiä kulttuurieroja ja etnisen identiteetin keskeistä asemaa. Tässä näkökulmassa etniset ryhmät nähdään selvärajaisina ja identiteetti muuttumattomana. Samasta lähtömaasta tulevat jakavat jotakin yhteistä, mahdollisesti yhteisiä normeja ja arvomaailmaa. Heidän kokemuksissaan ja näkemyksissään voi olla kuitenkin suuriakin eroja. Ihmisten tarpeet ovat kuitenkin monesti samanlaisia, vaikka he olisivat kasvaneet eri sosiokulttuurisissa ympäristöissä. Ihmisten välisiä kulttuurieroja ei tulisi ylikorostaa, sillä tämä voi luoda erilaisuutta ja ihmisten välisiä rajoja. Julkisia palveluita tulisi kehittää joustaviksi, niin että ne vastaavat myös maahanmuuttajien tarpeisiin ilman että tarvitaan täysin erillisiä palveluita. Maahanmuuttajaperheiden erityistarpeisiin on tähän mennessä pyritty vastaamaan erilaisin projektein. Julkisen sektorin rakenteita ja toimintamalleja tulisi kehittää niin, että voidaan tukea paremmin myös maahanmuuttajien hyvinvointia. (Alitolppa-Niitamo 2005, 38–39, 49–50.)

Valtion kotouttamisohjelman mukaan osallisuuden kokemus ja oikein mitoitettut kotoutumistoimet ovat merkittävässä asemassa kotoutumisprosessin onnistumisessa. Maahanmuuttajan tulisi kokea olevansa pysyvä, yhdenvertainen ja tervetullut osa suomalaisesta yhteiskuntaa. Tavoitteena on maahanmuuttajien osallisuuden vahvistaminen yhteiskunnan eri sektoreilla. Osallisuutta tukemalla vahvistetaan myös eri väestöryhmien vä-

listä toimivaa arjen vuorovaikutusta sekä hyviä etnisiä suhteita. Maahanmuuttajien osallisuutta edistetään rakentamalla kotoutumispalveluista tarvelähtöisiä. Tarkoituksena on hyödyntää maahanmuuttajan omia voimavaroja. Maahanmuuttajien omien järjestöjen hyödyntäminen kotouttamistyön tukena on kotouttamispolitiikan painopisteenä. Järjestöissä toimimisen kautta maahanmuuttajat voivat myös rakentaa omia verkostojaan ja osaamista, joiden pohjalta voidaan edistää heidän omaa osallistumistaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 9–11, 24–26.)

2.2 Rinnasteinen kotouttamistyö

Kotoutumislaisissa on nostettu viranomaisten ja järjestöjen tekemä yhteistyö esille, monialaista yhteistyötä halutaan edistää. Laissa painotetaan järjestöjen mukaan ottamista kuntien kotouttamisohjelmien laadintaan ja toteutukseen sekä muuhun yhteistyöhön. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 31–32 §.) Kotoutumislain kotouttamistoimenpiteistä on päävastuu kunnilla ja työ- ja elinkeinotoimistoilla, mutta järjestöt toimivat yhteistyökumppaneina kotoutumista tukevien palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Valtion kotouttamisohjelman mukaan järjestöillä on merkittävä asema viranomaispalveluiden täydentäjänä sekä yhteistyökumppaneina, ja suuri rooli maahanmuuttajien osallisuuden edistämisessä. Järjestöjen toimintaa voidaan vakiinnuttaa osaksi kotouttamispalveluita viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöllä. Viranomaisten tehtävänä taas on etsiä toimintamuotoja, joiden kautta maahanmuuttajat voivat itse osallistua kotouttamistoimien kehittämiseen. Lisäksi toimintamuotojen kautta maahanmuuttajat voivat toimia uusien maahan muuttavien tukena kotoutumisessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 20.) Järjestöjen toiminnan vahvuutena on se, että ne toimivat lähempänä asiakkaan elämää kuin viranomainen (Vantaan kaupunki i.a, 26).

Järjestöt tukevat maahanmuuttajia arjen toiminna: kielen ja kulttuurin omaksumisessa sekä elämänhallinnan ja arkitaitojen lisääntymisessä. Järjestöt tukevat myös maahanmuuttajien verkostoitumista kantaväestön kanssa. Vertaistukitoiminnan ja erilaisten kulttuurisensitiivisten palveluiden tuottajina järjestöillä on merkittävä rooli, lisäksi jär-

jestöt tuottavat erityisesti räätälöityjä kotoutumisen palveluita. Haasteena järjestöjen toiminnassa on se, että ne toimivat usein projektirahoituksella, joten palveluiden jatkosta ei ole täyttä varmuutta. Osallistamalla järjestöt kotouttamisen suunnitteluun, voidaan tukea niiden mahdollisuutta tuottaa laadukkaita palveluita. Valtion kotouttamisohjelmassa on tavoitteena vahvistaa yhteistyötä viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä sekä tukea järjestöjen edellytyksiä kotouttamisen edistämiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 20–21.)

Järjestöjen ja viranomaisten yhteistyö on suuri kokonaisuus, joka ei ole aina kovin selkeä. Järjestöillä on erilaisia rooleja suhteessa viranomaisiin. Järjestö voi esimerkiksi samanaikaisesti täydentää kunnan kotouttamispalveluita, myydä kunnalle kotouttamista tukevaa palvelua, toimia asiantuntijana ja edustajana viranomaistyöryhmässä. Viranomaisen ja järjestön tekemä työ voivat täydentää toisiaan. Esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen järjestämisessä näkyy järjestöjen kasvanut rooli, osa kotoutumiskoulutuksen opinnoista voidaan toteuttaa yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Viranomainen voi myös siirtää viranomaisvastuuta järjestölle, mikäli palvelu ostetaan järjestöltä. Järjestöjen ja viranomaisten välillä olisi tärkeää olla keskusteluyhteys, jolloin toimintaa voidaan kehittää yhteistyössä. Järjestöjen toiminta on erittäin tärkeää, sillä usein sitä kautta päästään lähemmäksi asiakkaan elämää. Järjestötyön kautta voidaan saada kokonaisvaltaisempi ote asiakkaan elämään. Järjestöt voivatkin antaa asiakkaalle äänen ja välittää tietoa viranomaisille asiakkaan näkökulmasta. Järjestöjen toiminnan avulla voidaan tarkastella asiakkaille tarjottavien palveluiden tasoa ja saatavuutta. Kotouttamispalveluja suunniteltaessa tätä näkökulmaa on käytetty vain vähän, vaikkakin järjestöt itse tunnistavat tämän mahdollisuuden. Kotouttamistyöhön osallistuu sekä kansainvälisiä organisaatioita, kuten Punainen Risti, valtakunnallisia asiantuntijaorganisaatioita, kuten Väestöliitto, että pieniä järjestöjä ja yhdistyksiä, esimerkiksi urheiluseuroja ja naisjärjestöjä. Kotouttamistyössä on mukana sekä kantasuomalaisten että maahanmuuttajien itsensä perustamia järjestöjä. (Lautiola 2013, 19–39.)

2.3 Kotouttamistyö Vantaalla

Vuoden 2014 alussa Vantaan kaupungin asukkaista lähes 28 000 henkilöä puhui äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea. Tämä on noin 13 % koko asukasmäärästä. Ennusteen mukaan vuoteen 2025 mennessä maahanmuuttajataustaisten osuus on jo yli 20 %. Kunnalla on vastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Kunnan täytyy siis huolehtia, että alueen palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Vantaalla asukaspalveluiden toimiala vastaa kotouttamis- ja monikulttuurisuusasioiden valmistelusta, koordinoinnista ja kehittämisestä. (Vantaan kaupunki i.a, 3–4, 10.)

Vantaan kaupungin yksi strateginen painopiste on maahanmuuttajien nopea työllistyminen. Vantaan kaupunki on sitoutunut yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen ja rasismien ehkäisyyn sekä myönteisen asenneilmapiirin edistämiseen. Kaupungin arvoja ovat innovatiivisuus, kestävä kehitys ja yhteisöllisyys. Näihin arvoihin kotouttaminen pohjautuu. Erityisesti kiinnitetään huomiota perheiden hyvinvointiin. (Vantaan kaupunki i.a, 10.)

Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelmassa vuosille 2014–2017 on kolme pilaria, joihin ohjelman tavoitteet on kirjattu. Ensimmäinen pilari on työ, taidot ja tulevaisuus. Tavoitteina on muun muassa maahanmuuttajataustaisten työllistymisen edistäminen, yrittäjyyden edellytysten edistäminen, ja kielen opiskelun mahdollisuuksien parantaminen. Vantaalla on tavoitteena edistää työvoimapalvelujen ja kaupungin välistä yhteistyötä, niin että asiakasohjaus eri palveluihin tehostuu. Vantaalla valmistellaan palvelukarttaa kokonaisuuden selventämiseksi. Palvelukartat tehdään erikseen ”perustyönhakijalle”, kotiäidille ja nuorille. Työllistymistä edistäviä palveluita tarjotaan niin hankkeissa kuin osana perustoimintaa. Työllisyyspalveluissa työskentelee kolme maahanmuuttajiin erikoistunutta työhönvalmentajaa. Monikulttuurisuusohjelmassa myönnetään, että kaupungin ja TE-toimiston resurssit eivät aina riitä palvelujen riittävään räätälöintiin asiakkaiden tarpeen mukaan. Järjestöillä on tärkeä rooli erilaisten kotoutumispolkujen ja täydentävien palveluiden tarjoajina. (Vantaan kaupunki i.a, 5–12.)

Toinen pilari on kaikkien yhteinen kaupunki, jonka tavoitteina on vahvistaa sosiaalista eheyttä, huomioida paremmin perheiden tarpeita ja ottaa asukkaat paremmin mukaan suunnitteluun ja toimintaan. Monikulttuurista ilmapiiriä halutaan vahvistaa luomalla mahdollisuuksia asukkaiden kohtaamiselle. Vantaalla on periaatteena kaikille yhteiset palvelut. Peruspalveluiden sisällä toimivat mukautetut palvelut, jotka ovat peruspalveluiden ja erityispalveluiden välimuoto. Palveluita kehitetään niin, että erityisesti maahanmuuton alkuvaiheen palvelut huomioidaan. Vantaalla maahanmuuttajien viranomaisneuvonta on keskitetty yhteispalvelupisteeseen, mutta neuvontavelvollisuus on kaikilla viranomaisilla. Viranomaiset voivat vastata kuitenkin vain rajallisesti maahanmuuttajien tarpeisiin, joten Vantaalla järjestöjen tarjoamat palvelut ovat tärkeitä palveluiden täydentäjiä. Maahanmuuttajien osallisuutta halutaan vahvistaa järjestämällä esimerkiksi asukasfoorumeita, joiden kautta he voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja päätösten tekoon. (Vantaan kaupunki i.a, 5–8, 18–21.)

Kolmas pilari Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelmassa on verkostot ja kumppanuudet voimavarana, jonka tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja tehostaa edunvalvontaa eri tasoilla. Kumppanuutta kolmannen sektorin toimijoiden kanssa halutaan kehittää ja laajentaa. Vantaan kaupunki pyrkii hyödyntämään järjestöjen toimintaa ostamalla niiltä palveluita silloin kun järjestö pystyy tuottamaan palvelun järkevämmiin, asiantuntevampiin tai edullisempiin kuin kunta. Vantaan kaupunki pyrkii kohti kevyempää kotouttamista, joka merkitsee sitä että eriytetyistä, raskaista palveluista siirrytään kohti kevyempiä ja joustavampia palveluita, esimerkiksi kotona lapsia hoitavat vanhemmat voivat opiskella suomenkieltä avoimissa päiväkodeissa. Tulevaisuuden palvelukokonaisuudessa ovat mukana entistä enemmän myös järjestöt ja vapaaehtoistyö. Vantaan kaupunki tukee rahallisesti sellaisia järjestöjä, jotka tekevät merkittävää yhteiskunnallista työtä. Vantaan Nicehearts ry, Hakunilan kansainvälinen yhdistys ja Järjestörinki tekevät tärkeää työtä Vantaalla maahanmuuttajatyön näkökulmasta. (Vantaan kaupunki i.a, 5–8, 24–26.)

3 KULTTUURIEN VÄLINEN OHJAUSTYÖ

Kulttuuri jäsentää ihmisen koko elämäntapaa, se määrittelee jokapäiväistä elämäämme ja tapaamme katsoa maailmaa. Kulttuurin käsitteellä viitataan sekä arkisiin käytäntöihimme, kuten ruokaan, pukeutumiseen ja musiikkiin. Lisäksi sillä viitataan asioihin, jotka eivät ole välttämättä näkyviä, kuten arvoihin, normeihin ja käsitykseen perheestä. Kulttuuri on muuttuvaa. Ihminen voi omaksua uusia asioita ja vaikutteita osaksi vanhaa. Kaikille kulttuureille luonteenomaista on toisista kulttuureista lainaaminen, yhdisteleminen ja vaikutteiden ottaminen. Kulttuurin muuttumisen myötä jokainen kohtaa ja joutuu pohtimaan uusia asioita ja joskus myös muuttamaan ajatuksiaan ja toimintatapojaan. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 26–29.)

Kulttuurien välisessä ohjaustyössä nähdään olevan kaksi erilaista suuntaa: universaali suuntaus ja kulttuurispesifi suuntaus. Universaalissa suuntauksessa nähdään, että kulttuurit ovat keskenään yhtäläisiä ja samanarvoisia. Kaikki ohjaustyö on kulttuurien välistä, sillä ihmiset ovat eri-ikäisiä ja kuuluvat eri sukupuoleen ja sosiaaliryhmään. Kaikkien elämänhistoria on myös erilainen, joten jokaisen yksilölliset erot täytyy ottaa huomioon. Kulttuurispesifissä suuntauksessa taas ihminen ymmärretään oman ryhmänsä edustajana. Jokainen kuuluu erilaisiin yhteisöihin, kuten etniseen ryhmään, joka vaikuttaa hänen elämäänsä. Yhteisön näkökulma täytyisi siis ottaa huomioon. Nämä kaksi suuntausta nähdään nykyään toisiaan täydentävinä. Puukarin ja Korhosen mukaan ihmiset tulisi nähdä kokonaisina ihmisinä ja yksilöinä, kulttuuritaustasta riippumatta. (Puukari & Korhonen 2013, 33–34.)

3.1 Näkökulmia maahanmuuttajien hyvinvointiin

Maahanmuutto voi olla tapahtumana joko positiivinen tai negatiivinen. Siihen suhtautumiseen vaikuttavat muun muassa omat toiveet, odotukset, yksilölliset piirteet ja myös ikä. (Bhugra 2004, 129.) Uudessa maassa maahanmuuttajan oman kulttuurin tavat,

normit ja arvot eivät enää ehkä olekaan yhteneviä valtaväestön kanssa. Arkiset askareet vaativat uudenlaisia toimintamalleja ja käytäntöjä, jotka aiheuttavat stressiä maahanmuuttajan elämässä. Stressiä aiheuttavat myös vuorovaikutustilanteet, sillä vieraan kielien käyttö on arjessa haastavaa. Tuttuuden tunne uuteen ympäristöön kehittyy ajan myötä, mutta siihen voi mennä kuukausia tai jopa vuosia. (Schubert 2013, 63–64.)

Kun ihminen arvioi omaa elämänlaatuaan, hän vertaa odotuksia kokemuksiinsa. Maahanmuuttajien kohdalla koettuun elämänlaatuun vaikuttavat sekä koko maahanmuuttoprosessi että kotoutumiseen liittyvät tekijät. Maahanmuuttaja arvioi elämänlaatuaan suhteessa lähtömaahan. Myös uudessa maassa koetut mahdolliset syrjinnän kokemukset vaikuttavat koettuun elämänlaatuun. (Rask, Luoma, Solovieva & Koskinen 2012, 216–217.) Alitolppa-Niitamon artikkelin mukaan, maahanmuuttajien arjen hyvinvointia määrittävät työn, asumisen ja turvallisuudentunteen näkökulmat. Maahanmuuton alkuvaiheessa haasteita ovat varsinkin tiedon saanti yhteiskunnasta, palveluista ja omista mahdollisuuksista. Maahanmuuttaja omaksuu aktiivisen roolin yhteiskunnassa saadessaan inhimillisen vastaanoton ja riittävästi tukea etenkin maahanmuuton alkuvuosina. (Alitolppa-Niitamo 2005, 37, 47.) Tasapainon löytäminen kahden kulttuurin välillä vaikuttaa olennaisesti maahanmuuttajan hyvinvointiin (Schubert 2013, 64).

Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa on tutkittu venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttajien hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Vertailuryhmistä somalialaiset arvioivat elämänlaatunsa paremmaksi kuin muilla ryhmillä. Tutkituista 96 % arvioi elämänlaatunsa vähintään hyväksi. Venäläistaustaisista vastaava osuus oli 83 % ja kurditaustaisista 74 %. Tutkimuspaikkakuntien koko väestöstä, mukaan lukien myös kantasuomalaiset, elämänlaadun arvioi vähintään hyväksi 78 %. Päivittäisistä toimista selviytymiseen tyytyväisimpiä olivat somalialaistaustaiset, joista 98 % oli vähintään tyytyväisiä. Venäläis- ja kurditaustaisilla taas vähintään tyytyväisiä oli 83 % tutkituista. Hyväksi koetun elämänlaadun taustalla voi olla eri tekijöitä, esimerkiksi yhteisöllisyys, oman tilanteen vertaaminen tilanteeseen entisessä kotimaassa ja uskontokysymykset. (Rask, Luoma, Solovieva & Koskinen 2012, 214–217.)

YK:n pakolaisjärjestö järjesti Suomessa vuonna 2011 pakolaisnaisille kohtaamistapahtuman, jonka avulla tutkittiin naisten kotoutumiseen liittyviä kokemuksia. Metodina käytettiin osallistavaa toimintatutkimusta. Tutkimukseen osallistuneet naiset nostivat esille kielen oppimisen ja työn löytämisen merkitykset kotoutumiseen sekä rasismien kokemukset. He huomauttivat, että kotoutuminen on kaksisuuntaista. Myös maahan muuttavien täytyy aktiivisesti hyödyntää heille tarjotut palvelut ja mahdollisuudet, ja hyödyntää omia voimavarojaan, jotta elämä Suomessa olisi onnistunutta. Toisaalta he toivat esille, että maahan muuttavat tarvitsevat paljon apua, jotta kotoutuminen olisi tehokasta. (UNHCR 2011, 5–7.)

Sari Hammar-Suutari on tehnyt tutkimusta maahanmuuttajien näkemyksistä viranomaisasiointia kohtaan. Yleisesti ottaen haastatellut maahanmuuttajat olivat tyytyväisiä palveluun, jota ovat saaneet. Haastatteluista tuli ilmi, että työntekijöiden toivotaan ottavan huomioon asiakkaiden erilaisuus, asiakkaiden henkilökohtaiset taipumukset sekä antavan mahdollisuuksia yksilöllisten elämäntilanteiden vaatimusten mukaan. Hyvän viranomaisen ominaisuuksiksi haastateltavat näkivät ystävällisyyden, rauhallisuuden, huomaavaisuuden, neuvontahalukkuuden, kiinnostuneisuuden, ammattitaitoisuuden, sekoikielisyyden kiireettömyyden ja kyvyn ymmärtää asiakkaan erityistarpeita. (Hammar-Suutari 2009, 171–172.) Toisaalta maahanmuuttaja-asiakkaat nostivat esille palvelujen vaillinaisuuden, eli heitä ei ole ohjattu eteenpäin, asioita ei ole selvitetty tarpeeksi selkeästi ja laiminlyöntien mahdollisista seuraamuksista ei ole kerrottu. Asiakkaiden on ollut vaikea ymmärtää mitkä asiat kuuluvat viranomaisille, ja mitkä muille tahoille. Viranomaisverkostossa asioiminen koettiin vaivalloiseksi, jos tietoa ei saa omalla äidinkielellä. Kulttuurien välisissä asiakaspalvelutilanteissa voi tulla väärinkäsityksiä, jolloin tilanne koetaan turhauttavaksi sekä asiakkaan että työntekijän puolelta. (Hammar-Suutari 2009, 152–153.)

3.2 Työntekijän valmiudet kulttuurien väliseen ohjaustyöhön

Kulttuurien välinen kompetenssi tarkoittaa niitä kykyjä ja valmiuksia, joita tarvitaan vuorovaikutustilanteissa, joissa on erilaisista kulttuurisista taustoista olevia ihmisiä (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 27). Kulttuurien välinen kompetenssi muodostuu neljästä osasta: asenteista, tietämyksestä, taidoista ja toimintavalmiudesta. Kulttuurien välinen kompetenssi on yksi osatekijä työntekijän ammattitaidosta, ja sen kehittäminen vaatii jatkuvaa työstämistä läpi työuran. Työntekijän valmiudet kulttuurien väliseen ohjaustyöhön lisääntyvät, kun kehitetään kulttuurien välistä kompetenssia (Hammar-Suutari 2009, 123–127).

Kulttuurisensitiivisyys, tai kulttuuriherkkyys, tarkoittaa että osaa tunnistaa toisten kulttuurien erityispiirteitä. Se on taitoa reflektoida omaa kulttuuria ja kuinka se vaikuttaa omaan toimintaan. Omat arvot, asenteet ja stereotypiat tulisi tiedostaa, jotta voi toimia kulttuurisensitiivisesti. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 267.) Oman taustan tunteminen edesauttaa sujuvia vuorovaikutustilanteita ihmisten kanssa, joilla on erilainen kulttuuritausta. Kulttuuritausta täytyy aina huomioida, mutta täytyy ottaa huomioon, että kulttuurilla ei voida selittää kaikkea. Ihmiset ovat yksilöitä, eivät pelkästään jonkin kulttuurin edustajia. (Hammar-Suutari 2009, 125–126.)

Kulttuurien välisessä ohjaustyössä itseymmärryksen kautta on mahdollista oppia ymmärtämään myös muista kulttuureista tulevia. Työntekijä toimii sillanrakentajana maahanmuuttajien ja eri yhteistyötahojen välillä. On tärkeää, että työntekijä auttaa sekä käytännön asioissa että tukee henkisesti ja osoittaa aitoa kiinnostusta, kun kohtaa maahanmuuttajan. (Puukari & Korhonen 2013, 36–38, 43.) Kun halutaan kehittää valmiuksia kohdata erilaisuutta, omien asenteiden arvioiminen ja stereotyyppien tunnistaminen ovat tarpeen. Kun halutaan tunnistaa ja käsitellä erilaisuutta, täytyy lähteä liikkeelle omasta taustasta ja tutustua tekijöihin, jotka vaikuttavat oman ajattelun taustalla. Kulttuurisen kompetenssin tiedollinen osa sisältää sekä teoreettista tietoa, kuten maantieteellistä ja poliittista tietoa, että herkkyyttä havaita erilaisia ajatus- ja käyttäytymismalleja. Siihen liittyy myös kysyä tunnistaa eri syistä johtuvia ennakkoluuloja, asenteellisia ra-

joitteita sekä syrjivää käytöstä. Taidollinen osa tarkoittaa sitä, että pystyy käsittelemään ja näkemään asioita monista näkökulmista käsin, ja olemaan myös kriittinen niin omaa kuin toistenkin toimintaa kohtaan. Kulttuurien välisessä työssä tärkeitä taitoja ovat myös empatia, kyky sopeutua muuttuviin olosuhteisiin, löytää tapoja toimia ja vaikuttaa erilaisissa työskentely-ympäristöissä ja niin kielellisen kuin ei-kielellisen viestinnän lukutaito. Toimintavalmiudet ovat näkyvillä varsinaisissa kohtaamistilanteissa, joissa tarvitaan sekä vuorovaikutus- että yhteistyötaitoja. (Hammar-Suutari 2009, 125–127.)

Kulttuurien välisessä ohjaustyössä tarvittavia valmiuksia voidaan kehittää esimerkiksi tavoitteiden asettelun kautta. Tavoitteena kehitystyössä voi olla esimerkiksi, että työntekijä ei perusta omia ratkaisujaan ennakkoluuloihin vierasta kohtaan. Kaikkien kulttuurin ominaisuuksia ja tapoja on mahdotonta opetella, joten kulttuurien välistä kompetenssia ei voi opetella pelkästään omaksumalla paljon tietoa muista kulttuureista. Oleellista on se, että vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä olisi toimivaa ja se ottaisi kaikki osapuolet huomioon. Asiakkaiden erilaisia tarpeita tulee huomioida riittävästi. (Hammar-Suutari 2009, 177–178.) Työntekijä voi kokea vuorovaikutustilanteen hankalaksi, jos omat totut työskentelytavat osoittautuvat riittämättömäksi kohtaamistilanteessa. Hyvien ammatillisten valmiuksien avulla työntekijät osaavat käsitellä omia tunteitaan, ja asenteitaan, jotka vaikuttavat työskentelyyn maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Kulttuurien välistä kompetenssia kehittämällä voidaan tavoitella yhdenvertaista asiakaspalvelua. (Hammar-Suutari 2009, 219–220.)

Lainsäädäntö muodostaa puitteet maahanmuuttajien parissa tehtävälle työlle. Työn käytäntöihin vaikuttaa suuresti myös se miten kulttuuri käsitetään. Työyhteisöihin muodostuneet käytännöt sekä myös työntekijöiden omat käsitykset monikulttuurisuudesta vaikuttavat siihen millaisena työ kulttuurien välisissä asiakaspalvelutilanteissa näyttäytyy. Työntekijän kulttuurikäsitys voi avartua, jos työntekijät pääsevät keskustelemaan työhön liittyvistä kysymyksistä. (Hammar-Suutari 2009, 83–84.)

3.3 Kulttuurien välisen ohjaustyön haasteita

Sinikka Ikäläinen, Taina Martiskainen ja Maritta Törrönen ovat tutkineet maahanmuuttajien kanssa työskentelevien käsityksiä työstään. He haastattelivat tutkimustaan varten sosiaalitoimiston työntekijöitä Helsingin Itäisen suurpiirin alueella. Tutkimustuloksissa tuli esille, että työntekijät pitivät työtä mielenkiintoisena ja vaativampana kuin työtä kantasuomalaisten kanssa. Työn vaikeuttajiksi koettiin henkilöstöpula ja kiire. Työntekijöistä hieman alle kolmanneksella oli puutteellinen koulutus, jonka myötä työstä suoriutumisessa on esteitä. Työntekijät kokivat, että tarvitsisivat koulutusta erityisesti eri kansallisten ryhmien tapakulttuurista, uskontoon liittyvistä asioista sekä ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Työntekijät olivat motivoituneita lisäkoulutukseen. Koulutusta kaivattiin myös eri viranomaisten välisestä toiminnasta. (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003, 41–59.)

Myös Sari Hammar-Suutarin tekemän tutkimuksen mukaan julkisen sektorin työntekijät kaipaavat erityisesti kulttuurien välisessä työssä tarvittavia taitoja. Työntekijöille on kuitenkin epäselvää mitä ja millaisia nämä taidot ovat, ja kuinka niitä voi käyttää arjen työssä. Suurimpina esteinä asiakastilanteen onnistumiselle mainitaan tutkimuksessa yhteisen kielen puuttuminen, epävarmuus ymmärryksestä, kulttuuritietouden puute sekä erilaiset viranomaiskulttuurin törmäykset. Hammar-Suutarin tekemän tutkimuksen mukaan viranomaisasemassa työskentelevät työntekijät tulkitsevat työtä ohjaavia sääntöjä rajoittuneemmin, mikäli työntekijä tuntee itsensä epävarmaksi työssään. Tämän myötä asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilannetta on vaikeampi ottaa huomioon palvelutilanteessa. Kulttuurisesti vieraan asiakkaan kohtaaminen voi muodostaa epävarmuustilanteen työntekijälle. Työntekijän ammattitaidon vahvistuminen ja sitä kautta varmuus työssä taas edesauttavat joustavuuden lisääntymistä palvelutilanteessa. (Hammar-Suutari 2009, 146–150, 166–167.)

Hammar-Suutarin haastattelemat työntekijät kokivat työn monimuotoistumisen tuovan työhön mielekkyyttä, erilaisuuden tuomaa rikkautta sekä erilaisuuden sietokyvyn kasvua. Haastateltujen työntekijöiden mukaan vuorovaikutustaitojen sekä luovien toimin-

tamallien kehittäminen voisivat auttaa kohtaamistilanteessa asiakkaan kanssa. Koulutuksen avulla voidaan saada lisää tietoa, joka poistaa ymmärryksen esteitä. (Hammar-Suutari 2009, 166.)

3.4 Sukupuolisensitiivisyys maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että sukupuoli huomioidaan yleisesti kaikilla yhteiskunnan tasoilla, kaikissa toiminnoissa. Sukupuolisensitiivisyys edellyttää tiedon, odotusten, ja omien asenteiden tiedostamista ja työstämistä. Tietoisuutta tarvitaan niistä odotuksista, joita yhteiskunta kohdistaa miehiin ja naisiin. (Honkasalo 2012, 276–287.)

Suomen tasa-arvolain mukaan Suomessa halutaan estää sukupuoleen perustuva syrjintä. Lisäksi halutaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, ja varsinkin parantaa naisten asemaa työelämässä. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609, 1 §.) Tasa-arvo tarkoittaa yhdenvertaista kohtelua ja samanlaisten edellytysten luomista jokaiselle. Suomen hallituksen hallitusohjelman mukaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen päämäärä, joka tulee ottaa huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Molemmilla sukupuolilla täytyy olla yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet. Hallituksella on tavoitteena valtavirtaistaa sukupuolinäkökulma, joka tarkoittaa että kun valmistellaan päätöksiä ja toimenpiteitä, otetaan huomioon miten ne vaikuttavat sekä miehiin että naisiin. Sillä tarkoitetaan myös olosuhteiden ja tarpeiden huomioon ottamista sekä miesten että naisten kohdalla. Valtavirtaistaminen on keino edistää tasa-arvoa sukupuolten välillä ja nostaa esiin tasa-arvokysymyksiä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 10–14.)

Maahanmuuttajatutkimuksessa sukupuolisensitiivisyys on painottunut vahvasti naisnäkökulmaan, jossa on tarkasteltu naisen asemaa. Sillä ei ole niinkään tarkoitettu kummankin sukupuolen huomioonottamista. Tutkimuksissa naismaahanmuuttajaa on tarkasteltu perinteisessä naisen elinpiirissä, eli suhteessa kotiin, perheeseen ja mieheen. (Forsander 2007, 312.) Maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä on haasteena tarkastella

lapsen, äidin, isän, miehen, vaimon ja muiden perheen ja suvun jäsenten asemaa, ja kuinka se kulttuurisesti määrittyy. Suomessa perheyön ja sosiaalityön kohteena on ydinperhe, mutta suuressa osassa maailmaa sukulaisuus rakentuu kulttuurisesti ydinperhettä laajempaan. Erilaisten perhemallien kirjo on kasvanut Suomessa maahanmuuton lisääntyä. Perhekulttuurien erot ja niiden ymmärtäminen tuovat haasteita maahanmuuttotyöhön. (Vuori 2012, 243–245.)

Uuteen maahan muutettaessa erot sukupuolirooleissa, käyttäytymistavoissa ja asenteissa verrattuna kantaväestöön ovat tärkeitä oman arvon ja erilaisuuden määrittäjiä. Erot voivat olla myös kiistanaiheita maahanmuuttajien ja uuden yhteiskunnan välillä. (Säävälä 2007, 68.) Yhteiskunnan monikulttuuristuesssa, kulttuuriset oletukset perheestä, sukulaisuudesta, sukupuolesta ja seksuaalisuudesta lähtevät liikkeelle. Kotouttamisjärjestelmämme tähtää ensisijaisesti siihen, että maahanmuuttajista tulee tuottavia työmarkkinakansalaisia. Tämän seurauksena erityisesti yksi ryhmä, maahanmuuttajaäidit, uhkaavat jäädä avun ja tuen ulkopuolelle. Ongelman syyksi nähdään erilaiset kulttuureihin liittyvät kotiolosuhteet ja perhemallit, eikä niinkään suomalaisen yhteiskunnan rakenteita ja viranomaisten nykyisiä käytäntöjä. (Vuori 2012, 259–260.) Suomeen muutto voi mahdollistaa maahanmuuttajaisille itsenäisemmän elämän sosiaaliturvan tai työssäkäynnin ansiosta. Täytyy kuitenkin muistaa, että suomalaisen itsenäisen naisen malli ei ole tavoitteena kaikilla Suomeen muuttavilla naisilla. (Tiilikainen & Martikainen 2007, 401.)

Maahanmuuton myötä perheen rakenne ja sosiaaliset verkostot usein muuttuvat. Myös omaa vanhemmuutta ja kasvatuseriaatteita täytyy pohtia uudelleen. Perheenjäsenten väliset roolit voivat muuttua, muutoksia näkyy sekä sukupolvien että sukupuolten välisissä suhteissa. Muutokset haastavat perheen sisäistä yhtenäisyyttä. Myös eritahtinen kotoutuminen haastaa vuorovaikutus- ja valtasuhteita perheenjäsenten välillä. Puolison parempi kosketuspinta yhteiskuntaan, parempi kielitaito ja yhteiskunnan tuntemus voivat saattaa puoliset epätydyttävään valta-riippuvuus suhteeseen. Toisaalta perhe on tärkeä resurssi yksilön hyvinvoinnille ja kotoutumiselle. Kulttuurien välisessä ohjaustyössä täytyy muistaa, että sukupuolirooleja ja asetelmia ei voida muuttaa nopeasti, mut-

ta mahdollisuudet kotoutumiseen täytyy taata kaikille. Kotiäideille voidaan esimerkiksi tarjota lastenhoitoa kielikurssien tai muun koulutuksen ajaksi ja voidaan tiedottaa suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvo ja ihmisoikeusperiaatteista. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45–46, 49.)

4 YHTEISTYÖTAHONA VANTAAN NICEHEARTS RY

Vantaan Nicehearts ry:n toiminnan tarkoituksena on tukea naisten ja tyttöjen yhteisöllistä ja omaehtoista toimintaa. Yhdistyksen toiminnan tavoitteena on luoda naisille ja tytöille pitkäkestoisia keskinäisiä verkostoja ja edistää eri kulttuuristen ja ikäisten naisten ja tyttöjen kohtaamista arjessa. Vantaan Nicehearts ry seuraa ja parantaa naisten yrittäjyyden, työllisyyden ja tasa-arvon yleisiä edellytyksiä sekä alueellisella, valtakunnallisella että kansainvälisellä tasolla. Yhdistyksen palveluihin kuuluvat sosiaalinen tukitoiminta, tyttötyö, avoin kulttuuri- ja harrastustoiminta, kehittämis- ja tutkimustoiminta, naisten työllistymisen tukitoimet ja yrittäjyyden edistäminen, kädentaitomyymälä sekä koulutus- ja konsultointipalvelut. (Vantaan Nicehearts ry 2014, 2.)

Yhdistyksellä on seitsemän työntekijää: toiminnanjohtaja ja kuusi projektityöntekijää. Lisäksi yhdistyksessä työskentelevät kaksi palkkatukityöllistettyä ja yksi oppisopimusopiskelija. (Sakilayan-Latvala 2014.) Yhdistyksellä on yli kymmenen naista vapaaehtoistyöntekijöinä, jotka antavat esimerkiksi suomen kielen ja kädentaitojen opetusta. Vantaan kaupunki tukee yhdistystä rahallisesti. Muu rahoitus yhdistykselle tulee muun muassa jäsenmaksujen, lahjoitusten sekä erikseen haettavien raha-avustusten kautta. (Vantaan Nicehearts ry 2014, 5–6.) Vantaan Nicehearts ry:ssä toimitaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisellä työotteella (Vantaan Nicehearts ry 2012).

Vantaan Nicehearts ry:llä on käynnissä erilaisia kehittämishankkeita. Kultsi-hankkeessa kehitetään kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä tukitoiminnan mallia. Hankkeessa autetaan niitä naisia, joilla on riski joutua yhteiskunnan ulkopuolelle. Tukitoiminnassa tarjotaan yksilöllistä palveluohjausta ja yhteisöllistä ryhmätoimintaa erityisesti maahanmuuttajanaisille. Hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Kasvukutsu-hankkeessa tavoite on edistää naisten työllisyyttä ja yrittäjyyttä. Hankkeessa kehitetään kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä työllistymispalvelumallia. Hankkeen rahoittajana toimii ELY-keskus. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen tyttötyön kehittämishankkeessa kehitetään kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä nuorisotyön ohjausmallia Vantaalle ja ylläpidetään

Vantaan Tyttöjen Tilaa Vantaan Nicehearts ry:n tiloissa. Tyttöjen Tila tarjoaa vantaalaisille tytöille ja nuorille naisille turvallisen, matalan kynnyksen kohtaamispaikan, jossa järjestetään avointa ryhmätoimintaa ja tarjotaan yksilöllistä palveluohjausta. Toimintaa rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Lisäksi Vantaan Nicehearts ry:llä on käynnissä Qu-tomo-projekti. (Vantaan Nicehearts ry 2014, 2–5.)

Vantaan Nicehearts ry:n arvoja ovat tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus. Yhdistys pyrkii tekemään tunnetuksi monikulttuurisia tietoja ja taitoja suomalaisessa yhteiskunnassa. Toiminnassa pyritään siihen, että kaikki naiset, niin suomalaiset kuin maahanmuuttajatkin, voivat toimia yhdessä saman katon alla, ja oppia eri sukupolvilta ja kulttuureilta. Yhdessä toimiminen on tärkeää. Vantaan Nicehearts ry:n yksi tärkeimmistä tavoitteista on ollut perustaa paikka, johon eri ikäiset ja kulttuuriset tytöt ja naiset voivat tulla omana itsenään. Tällä tavoin syntyi yhdistyksen toimintapaikka Naisresurssikeskus Pihlaja. Toimintaa tuotetaan asiakaslähtöisesti. (Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys ry 2011.)

Vantaan Nicehearts ry:ssä sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan nais erityisyyttä, jossa erityisesti naiskysymykset ja naisten näkökulma nostetaan esiin. Yhdistys tekee yhteiskunnallista työtä edistääkseen naisten ja tyttöjen hyvinvointia. (Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys ry 2011.) Kulttuurisensitiivisyys tulee esille päivittäisessä toiminnassa niin, että kohtaamisissa lähdetään yksilöä kunnioittavasta kohtaamisesta. Kohtaamisissa pyritään välttämään kulttuurista ennakkopöytäajattelua. Jokaiseen tutustutaan ja jokainen kohdataan yksilönä, ja jokaisen elämäntilanne otetaan huomioon. Eri kulttuureille ja tavoille annetaan tilaa. Esimerkiksi rukoilulle järjestetään tarvittaessa aikaa ja paikka. (Kevätpuro 2014.)

4.1 Qutomo-projekti

Qutomo-projekti edistää kulttuurien välistä tietoa ja osaamista (Qutomo-projekti i.a.). Qutomo-projektin tavoitteena on ollut kehittää kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun malli. Toimintamallin tarkoituksena on tarjota osaamista eri tahoille, jotka työskentelevät kolmansien maiden kansalaisten kotouttamiseen liittyvien asioiden parissa. Projektin toiminta perustuu kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyteen, ja erityisesti kolmansien maiden kansalaisten kokemuksiin kotoutumispalveluista. Projektissa ei tehdä suoraa asiakastyötä. Qutomo-projektin tavoitteena oli tehdä mallista levittämiskelpoinen opas kotouttamistyön tueksi ja kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen mallin levittämiseksi. (Vantaan Nicehearts ry 2012.) Qutomo-projekti käynnistyi 1.6.2012 ja se jatkuu 31.5.2015 saakka. Projektia rahoittaa Sisäasiainministeriön hallinnoimiin SOLID-rahastoihin kuuluva EU:n kotouttamisrahasto. (Vantaan Nicehearts ry 2014, 4.) Qutomo-projektissa kerättyä ja tuotettua kulttuurien välistä tietoa hyödynnetään Vantaan kaupungin palveluiden kehittämisessä (Vantaan kaupunki i.a, 28).

Qutomo-projektin toimintatapa on yhteistyöfoorumien järjestäminen. Yhteistyöfoorumi on tapahtuma, jossa kohtaavat kolmansien maiden kansalaiset, viranomaiset, kolmannen sektorin edustajat sekä oppilaitokset. Yhteistyöfoorumissa osallistujat pääsevät verkostoitumaan ja keskustelemaan avoimessa dialogissa. (Qutomo-projekti i.a.) Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli kehitettiin Qutomo-projektissa syksyllä 2013. Malli koostuu neljästä eri teemasta, jotka nousivat esille Qutomo-projektin järjestämistä yhteistyöfoorumeista: kohtaaminen, dialogi, verkosto ja yhteistyö (KUVIO 3). Nämä elementit huomioimalla on mahdollista ottaa kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys huomioon. (Sakilayan-Latvala 2014.)

KUVIO 3. Qutomo-projektin syksyllä 2013 kehittämä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli

Qutomo-projektin tueksi on koottu ohjausryhmä Vantaan Nicehearts ry:n toimesta. Ohjausryhmään kuuluvat Hannele Lautiola (Vantaan kaupunki, monikulttuurisuusasiain päällikkö), Kirsti Huvinen (Vantaan kaupunki, aikuissosiaalityön koordinaattori), Laura Ruuskanen (Uudenmaan ELY-keskus, erikoissuunnittelija), Anna Cantell-Forsbom (Vantaan kaupunki, perhepalveluiden palvelupäällikkö) ja Kristiina Mauriala (Sisäasiainministeriö, SOLID-rahasto, ylitarkastaja). Ohjausryhmä kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa. (Sakilayan-Latvala 2014.) Ohjausryhmän tehtävänä on toimia projektin toteuttajan tukena, ohjata projektin toteutusta, seurata tavoitteiden toteutumista sekä seurata ja ohjata tarvittavia muutoksia. Lisäksi ohjausryhmän jäsenet tiedottavat projektin toiminnasta omille sidosryhmilleen sekä käsittelevät väli- ja loppuraportit. Ohjausryhmän jäsenet tarjoavat tarvittaessa myös omaa asiantuntemustaan projektin toimintaa varten. (Qutomo-projekti 2013a.) Lisäksi Qutomo-projekti on saanut tarvittaessa tukea myös Jyväskylän yliopiston Kulttuurien välisen viestinnän professorilta Stephen Croucherilta sekä Åbo Academin väitöskirjatutkijalta Pauline Hortelanolta (Sakilayan-Latvala 2014).

4.2 Yhteistyöfoorumi menetelmänä

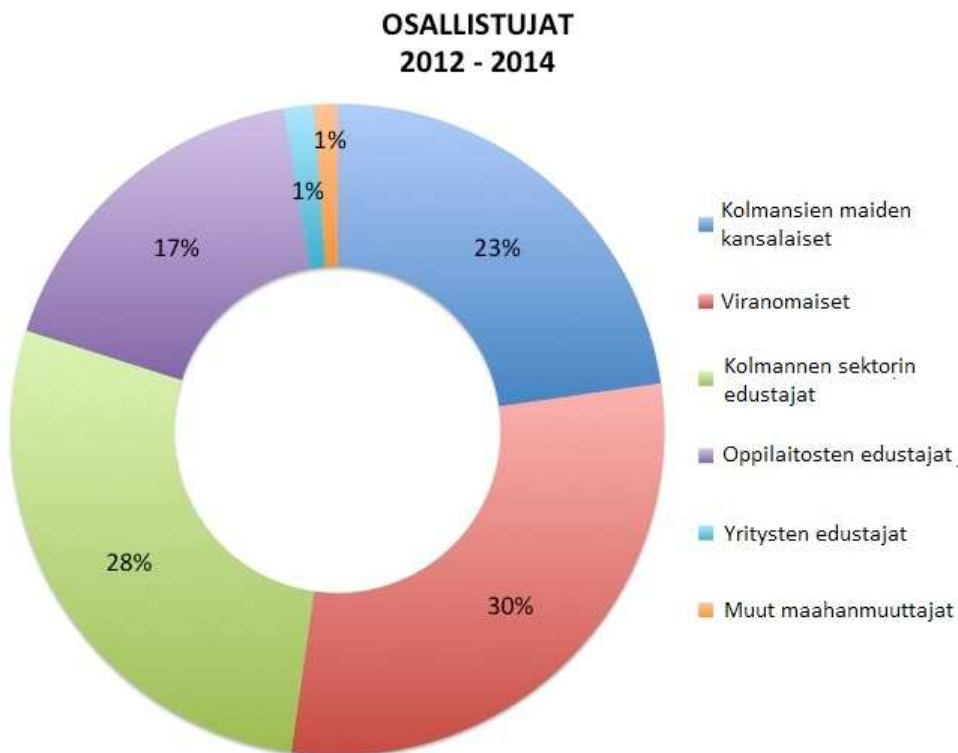
Keskustelufoorumeiden avulla voidaan lisätä yhteisymmärrystä ja keskinäistä luottamusta maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien välillä. Niitä voidaan käyttää yhtenä kotouttamisen välineenä. Keskustelufoorumissa näkemysten vaihdon tulisi olla avointa, ja kaikkien äänien pitäisi päästä kuuluville. Foorumeiden avulla voidaan lähteä luomaan pohjaa yhteistyölle eri tahojen välillä. Keskustelufoorumit voivat toimia verkostoitumispaikkana. Keskustelufoorumeilla tulisi keskittyä tiettyihin erityiskysymyksiin, jotta keskustelu ei ole liian laajaa. (Niessen & Huddleston 2010, 80–90.)

Qutomo-projektin yhteistyöfoorumit on järjestetty neljä kertaa vuodessa. Ne on toteutettu käyttämällä osallistavan toimintatutkimuksen periaatetta, jossa yhdistetään teoreettista ja käytännöllistä tietoa muodostuvan dialogin avulla. Yhteistyöfoorumeilla on ollut aina tietty teema. Qutomo-projektissa järjestettiin kevääseen 2014 mennessä kahdeksan yhteistyöfoorumia aiheina: maahanmuutto, kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys, kotoutuminen ja työllisyys, kotoutuminen, kieli ja koulutus, kohtaaminen: me, ne ja muut, yhteistyö, kotoutumiskoulutus sekä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli. (Sakilayan-Latvala 2014.)

Yhteistyöfoorumit on järjestetty saman rungon mukaan joka kerta, mutta keskustelun apuna käytettäviä menetelmiä on ollut useampia. Päivän aluksi foorumin teema-aiheesta on pidetty alustus, esimerkiksi asiantuntija on pitänyt alustusluennon tai Qutomo-projektin tiimi on tehnyt aiheeseen herättelevän audiovisuaalisen alustuksen. Tämän jälkeen osallistujat on jaettu pienryhmiin, jossa on jatkettu keskustelua aiheesta. Keskusteluissa on hyödynnetty esimerkiksi World Café-menetelmää ja dialogikortteja. Pienryhmien jälkeen on pidetty vielä yhteinen paneelikeskustelu, jossa kaikkien ryhmien ideat on koottu yhteen. Paneelikeskusteluun on valittu jokaisesta pienryhmästä yksi edustaja. Yhden yhteistyöfoorumin kesto on ollut noin kahdeksan tuntia sisältäen tauot. Yhteistyöfoorumilla käytettävät kielet ovat olleet suomi ja englanti. Kaikki keskustelut on käännetty kummallekin kielelle. Qutomo-projektin yhteistyöfoorumeiden tarkoituksena on ollut pohtia kotoutumiseen liittyviä teemoja hyvässä hengessä, ja keskustella

yhdessä siitä, kuinka kotouttamispolkua voitaisiin parantaa. Yhteistyöfoorumeita on järjestetty eri tiloissa: Vantaan Nicehearts ry:n Naisresurssikeskus Pihjalassa, Vantaan kaupungin koulutustila Unikossa ja Vernissä. (Sakilayan-Latvala 2014.) Qutomo-projektin yhteistyöfoorumeissa asiantuntijaluentoja on pitänyt esimerkiksi Johanna Jahnukainen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta aiheenaan dialogisuus ja Salla Tuori Helsingin yliopistolta aiheenaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys (Qutomo-projekti 2013b.)

Qutomo-projektin kaikissa kahdeksassa foorumissa on ollut osallistujia yhteensä 264. Yhteistyöfoorumeihin on kutsuttu ihmisiä eri sektoreilta. Projektissa on haluttu varmistaa, että edustettuna ovat myös kokemusasiantuntijat, eli Suomeen muuttaneet kolmansien maiden kansalaiset. Projektissa on etukäteen mietitty yhteistyöfoorumin teeman perusteella keitä kannattaisi kutsua, kenellä olisi erityistä tietoa ja kokemusta aiheesta ja ketkä voisivat hyötyä foorumista. Osallistujia on ollut jokaiselta sektorilta (KUVIO 4). Tulevista yhteistyöfoorumeista on tiedotettu aina avoimesti, joten kuka tahansa asiasta kiinnostunut on voinut ilmoittautua. Yhteistyöfoorumeihin osallistuminen on ollut ilmaista. Edellisten yhteistyöfoorumeiden osallistujat on aina kutsuttu automaattisesti myös seuraaviin foorumeihin. Kutsua on jaettu sosiaalisessa mediassa sekä sähköpostilla. (Sakilayan-Latvala 2014).

KUVIO 4. Qutomo-projektin yhteistyöfoorumien osallistujien jakautuminen sektoreittain 2012–2014

Vantaan monikulttuurisuusasian päällikkö Hannele Lautiola tuo kirjassaan esiin Vantaan Nicehearts ry:n ja Vantaan kaupungin tekemää yhteistyötä kotouttamisessa. Qutomo-projektin järjestämien yhteistyöfoorumien avulla Vantaan kaupungin viranomaiset ovat päässeet kuulemaan maahanmuuttajien kokemuksia liittyen kotoutumisen palveluihin. Vantaan Nicehearts ry on tuonut esille sellaisten maahanmuuttajaryhmien äänet, jotka eivät muuten helposti kuulu viranomaisille saakka. Vantaan kaupungilla aiotaan käyttää yhteistyöfoorumien menetelmää jatkossa Vantaan monikulttuurisuusasiain neuvottelukunnan kuulemistilaisuuksissa. (Lautiola 2013, 40.) Vantaan kaupunki on myös järjestänyt lokakuussa 2013 maahanmuuttajataustaisille asukkaille asukasfoorumien Qutomo-projektin yhteistyöfoorumia mallintaen yhteistyössä Vantaan Nicehearts ry:n ja Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa (Vantaan kaupunki i.a, 21).

5 OPASKIRJA - KOHTI KULTTUURI- JA SUKUPUOLISENSITIIVISTÄ KOTOUTTAMISPOLKUA

Opinnäytetyön tuotos, eli produkti, on kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osio Qutomo-projektin opaskirjassa, joka löytyy oppaan sivuilta 12–20 (LIITE 2). Opaskirjan alussa on esipuhe ja kiitokset sekä johdanto-osuus. Näiden teosta olivat vastuussa Qutomo-projektin työntekijät. Toinen osio on yhteistyöfoorumin osuus, jonka suunnitteli ja toteutti opiskelija Liisa Kinnunen. Kolmas osio on kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osuus sekä vastuullani ollut mallin sisällön tuottaminen (KUVIO 5). Oppaan lopussa on Qutomo-projektin työntekijöiden tekemä yhteenveto sekä määritelmät. Opaskirja julkaistiin sähköisessä muodossa. Julkaisijana toimi Vantaan Nicehearts ry. Opaskirja julkaistiin suomeksi ja englanniksi. Sivumäärä oppaassa on 24 sivua.

KUVIO 5. Vantaan Nicehearts ry:n Qutomo-projektin opaskirjan rakenne

Opaskirjan tekoprosessissa toimi työelämän asiantuntijana Qutomo-projektin projektityöntekijä Margarita Sakilayan-Latvala. Hän seurasi opaskirjan tekoprosessia ja antoi palautetta projektin edetessä. Tekoprosessissa apuna ja ideoiden sekä palautteen antajana toimivat myös muut Qutomo-projektin kevään 2014 harjoittelijat. Harjoittelijoita oli itseni lisäksi viisi, joista kaksi oli Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita, ja kolme Helsingin yliopiston maisteriohjelman kansainvälisiä opiskelijoita. Opaskirja tehtiin kevään 2014 aikana. Järjestimme kokouksia lähes viikoittain, jolloin esittelin aikaansaannokseni ja sain muilta palautetta ja ideoita.

Qutomo-projektissa kootaan syksyn 2014 aikana pilottiryhmä Vantaan kaupungin työntekijöistä, jotka työskentelevät maahanmuuttajien parissa. Opaskirja esitellään testiryhmälle workshopeissa, joissa työntekijät pääsevät pohtimaan aiheita reflektoiden niitä omaan työhönsä. Qutomo-projektin viimeisen projektivuoden aikana on tarkoitus arvioida oppaan toimivuutta erillisen opinnäytetyön avulla. Syksyllä 2014 Qutomo-projekti lähtee levittämään yhteistyöfoorumeita, kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolon mallia ja opaskirjaa käyttöön myös muualle Suomeen.

5.1 Produktin tavoite

Opinnäytetyön aiheena oli kerätä, suunnitella ja tuottaa Qutomo-projektin opaskirjaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolon mallin osioon sisältö, ja kirjoittaa sen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista opinnäytetyön kirjallinen osa. Malli oli kehitetty Qutomo-projektissa vuoden 2013 syksyllä. Mallin teemat: kohtaaminen, dialogi, verkosto ja yhteistyö oli poimittu edellisten yhteistyöfoorumeiden keskusteluista, mutta teemoihin ollut vielä sisältöä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli analysoida Qutomo-projektin järjestämien seitsemän ensimmäisen yhteistyöfoorumin litterointiaineistot, ja tuottaa mallin osioon sisältö näiden perusteella.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää opas kotouttamistyön tueksi. Oppaan päätavoitteena oli laajentaa ymmärrystä ja osaamista kulttuurien välisessä työssä sekä herätellä

ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisestä työtteesta kotouttamisen palveluissa. Oppaan tavoitteena oli olla selkeä ja käytännönläheinen apuväline kotouttamistyön tueksi. Tavoitteena oli tuoda esille mahdollisimman paljon Qutomo-projektin yhteistyöfoorumien osallistujien ajatuksia ja kehitysehdotuksia siitä kuinka kotouttamispolkua voitaisiin muokata entistä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisempään suuntaan. Opaskirjan tuli olla levityskelpoinen. Tavoitteeni oli kehittää opinnäytetyön myötä ammatillisuuttani kulttuurien välisessä työssä, niin että voin tulevaisuudessa työskennellä erilaisissa aiheeseen liittyvissä projekti- ja hanketehtävissä.

Aiemmin tekstissä esittelemieni tutkimusten mukaan maahanmuuttajien parissa työskentelevät kaipaavat tämän kaltaista opasta työnsä tueksi. Sekä valtion kotouttamisohjelmassa että Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelmassa mainitaan, että tavoitteena on osallistaa maahanmuuttajia, ottaa heitä mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Qutomon kaltaisen projektin kautta maahan muuttaneet pääsevät mukaan osaksi kehitystyötä. Yhteistyöfoorumien avulla he pääsevät sekä verkostoitumaan eri toimijoiden kanssa, että kehittämään kotouttamispalveluita yhä paremmiksi.

5.2 Suunnittelu

Hyvän opaskirjan tulisi erottua edukseen muista vastaavista tuotteista. Tuotteen tärkeitä kriteereitä ovat muoto, käytettävyys kohderyhmässä, asiasisällön sopivuus kohderyhmälle, tuotteen houkuttelevuus, informatiivisuus, selkeys ja johdonmukaisuus. Oppaiden kohdalla täytyy pohtia erityisesti lähdekritiikkiä ja mistä tiedot oppaaseen on hankittu. Käytettävien tietojen luotettavuus täytyy varmistaa. Tuotteen tekstien ilmaisutapa, tyyliä ja sävyä täytyy pohtia, jotta ne palvelevat kohderyhmää ja tekstin sisältöä ja tavoitetta. (Vilka & Airaksinen 2003, 51–53). Toiminnallisessa opinnäytetyöprosessissa saa uusia ideoita pitkin matkaa (Vilka & Airaksinen 2003, 160).

Opaskirjan suunnittelu alkoi kokouksella, johon osallistui lisäksi projektityöntekijä, muita Qutomo-projektin harjoittelijoita sekä asiantuntijana naistutkimuksen tohtoriopis-

kelija Pauline Hortelano, joka tutkii maahanmuuttoa. Hortelano toi esille, että Qutomo-projektissa erityistä on se, että maahanmuuttajat ovat olleet itse mukana kehittämässä mallia yhteistyöfoorumeiden kautta ja heidän äänensä pääsee esiin. Tämä oli erityisen tärkeää tuoda esille myös opaskirjassa. Toiseen yhteiseen kokoukseen osallistui lisäksi Qutomo-projektin projektityöntekijä sekä toinen Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelija joka teki opinnäytetyökseen myös osan oppaasta. Projektityöntekijä toi esille omat ideansa ja ajatuksensa oppaaseen. Keskustelimme kuinka saisimme jaettua oppaan teon niin selkeäksi, että minä ja toinen opiskelija voimme tehdä omat erilliset opinnäytetyöt. Halusimme tehdä kumpikin opinnäytetyön itsenäisesti.

Qutomo-projektin projektityöntekijä toi esille, että oppaassa on tarkoitus esitellä sekä yhteistyöfoorumi toimintatapana että kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli, joten totesimme että tämä on hyvä jako myös opinnäytetöihin. Toinen opiskelija oli suorittanut jo edellisen harjoittelun Qutomo-projektissa, ja oli osallistunut useampaan yhteistyöfoorumiin, joten työnjako tehtiin tämän vuoksi niin että hänelle jaettiin tehtäväksi oppaaseen yhteistyöfoorumin osio ja minulle kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osio. Tutustuimme erilaisiin oppaisiin ja pohdimme miten saisimme Qutomo-projektin oppaasta mielenkiintoisen ja lukijaystävällisen. Keskustelun tuloksena halusimme sisällyttää muun muassa kuvia ja konkreettisia esimerkkejä yhteistyöfoorumeiden osallistujilta. Totesimme, että emme halua liikaa tekstiä, jotta oppaasta ei tule raskaslukuista. Halusimme herätellä ajatuksia kuinka omaa toimintaa voisi muuttaa yhä sensitiivisemmäksi. Luonnostelimme aluksi yhdessä rakenteen oppaalle. Tarkoituksena oli ensimmäiseksi kirjoittaa Vantaan Nicehearts ry:stä ja Qutomo-projektista taustaa, sen jälkeen esitellä malli, ja viimeiseksi yhteistyöfoorumi.

Qutomo-projektin projektityöntekijä kertoi, että oppaassa haluttiin esitellä sekä syksyllä 2013 kehitetty kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun malli että tuoda esille esimerkkien avulla miten mallin teemat nousivat esille yhteistyöfoorumeista. Tehtävänäni oli kerätä ja valita mallin teemoihin sisältö. Opaskirjan suunnitteluvaiheessa sovittiin että tulen käsittelemään mallin jokaista teemaa omalla sivullaan. Opaskirjassa mallin eri teemojen kohdalla oli tarkoitus korostua erityisesti yhteistyöfoorumeiden

osallistujien ajatukset ja näkemykset aiheista. Muuten projektityöntekijä antoi minulle vapaat kädet mallin osion suunnitteluun.

5.3 Toteutus

Käytin opinnäytetyössäni valmista aineistoa, josta etsin materiaalia ja esimerkkejä oppaaseen. Aineisto on kerätty Qutomo-projektin järjestämistä yhteistyöfoorumeista. Jokaisen yhteistyöfoorumin keskustelut on nauhoitettu ja litteroitu. Ryhmittelin aineiston kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin teemojen perusteella. Keskeytin keräämään aineistoa, jossa varsinkin kolmansien maiden kansalaisten kokemukset ja ehdotukset teemoihin liittyen tulivat esille. Ryhmittelyn jälkeen valitsin parhaimmat ja kuvaavimmat osat keskusteluista, joita käytin opaskirjassa.

Aloitin tekemään **ensimmäistä versiota** mallin osiosta tutustumalla Qutomo-projektin yhteistyöfoorumeiden litteroituihin aineistoihin. Syvennyin erityisesti yhteistyöfoorumeiden 1-4 aineistoihin, sillä niiden aineistojen perusteella kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli muodostettiin. Ensimmäisten neljän foorumin aiheet olivat maahanmuutto, kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys, kotoutuminen ja työllisyys. Aloitin myös harjoitteluni Qutomo-projektissa, ja tutustuin tarkemmin Qutomo-projektin projektisuunnitelmiin ja raportteihin sekä osallistuin yhteistyöfoorumin suunnitteluun. Osallistuin harjoittelijana seitsemänteen yhteistyöfoorumiin, jonka aiheena oli kotoutumiskoulutus. Yhteistyöfoorumin jälkeen osallistuin materiaalin ja palautteen kokoamiseen ja aineiston litterointiin. Tätä kautta sain paremman ymmärryksen siitä, mistä Qutomo-projektissa on kyse.

Lähdin etsimään litterointiaineistoista mielenkiintoisia ja hyviä esimerkkejä, jotka sopivat mielestäni kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin eri teemoihin. Lisäksi lähdin aineistosta saadun materiaalin avulla kirjoittamaan Word-pohjaan aloitustekstejä, jotka suunnittelin sijoittavani jokaisen teeman kohdalle ennen konkreettisia esimerkkejä. Etsin aloitusteksteihin tietoa myös yhteistyöfoorumeiden asiantuntija-

luentojen materiaalista. Lisäksi pohdin kysymyksiä teemoihin liittyen, jotka halusin esittää lukijalle. Pohdin kuinka saan tehtyä oppaasta hyödyllisen sosiaalialan ammattilaiselle, joka työskentelee maahanmuuttajien parissa. Lukiessani materiaalia läpi totesin, että varsinaisesti mallissa ei tuoda esille mitään uutta mullistavaa, vaan sen avulla voimme herätellä ammattilaisia pohtimaan omaa toimintaansa arjen työssä. Mallissa erityistä on se, että kolmansien maiden kansalaisten ääni ja kehitysehdotukset tulevat erityisesti esille, joten yhteistyöfoorumeista kerätyt esimerkit voivat tuoda ammattilaiselle uutta näkökulmaa aiheeseen.

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisessä mallissa teemat kohtaaminen, dialogi, verkosto ja yhteistyö ovat osittain päällekkäisiä. Pohdin kuinka saisin tuotua esille opaskirjassa näitä konkreettisesti, ilman että ne jäävät irrallisiksi. Sain materiaalia lukiessani idean, että jokainen elementti voisi tarkoittaa eri näkökulmaa, josta kotoutumispolkua tarkastellaan. Ideoimissani näkökulmissa kohtaaminen tarkoittaa työntekijän omia arvoja ja asenteita, ja kuinka ne vaikuttavat asiakkaan kohtaamiseen. Dialogi tarkoittaa työntekijän ja asiakkaan muodostamaa dialogia. Verkoston näkökulma taas on verkostojen luominen, ja yhteistyö eri sektoreiden rakentama yhteistyö kotoutumisen edistämiseksi. Nämä kaikki näkökulmat tulivat esille yhteistyöfoorumeiden litteroinneista. Pohdin että tällä tavoin oppaasta tulisi konkreettisempi ja lukijan olisi helpompi ymmärtää mitä eri teemat tarkoittavat. Idea hyväksyttiin kehitettäväksi, tämän perusteella kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin logoa lähdettiin myös kehittämään. Muokkasin kirjoittamaani tämän perusteella, ja valitsin esimerkkejä niin että ne sopivat näkökulmiin. Ensimmäisen version rakenteen ideoin niin, että ensimmäiseksi tulee jokaisen teeman kohdalla pieni alkuteksti aiheeseen, jonka jälkeen lukijalle esitetään pohdittava kysymys. Viimeiseksi esitellään yhteistyöfoorumeista poimitut esimerkit ja toimintaehdotukset.

Harjoittelussa ollessani lähdin myös muokkaamaan mallin alkuperäistä kuvaa. Keskustelimme siitä, että kuvan tulisi tuoda paremmin esille eri teemojen olevan osittain päällekkäisiä. Ideoin kuvaa ympyrän muotoon, kun sen ensimmäisessä versiossa teemat olivat vaakatasossa vierekkäin. Ympyrän vieressä jokaisen teeman kohdalla halusin

tuoda esiin ehdottamani näkökulmat: kohtaaminen (minä työntekijänä, kuinka kohtaan asiakkaan), dialogi (me, dialogi asiakkaan ja työntekijän välillä), verkosto (he, asiakas ja hänen verkostonsa) ja yhteistyö (me, kuinka eri verkostot voivat toimia yhteistyössä). Keskustelimme tiimissä muokkaamistani malliesimerkeistä, ja ympyrän muodosta. Eräs harjoittelijoista, jolla oli paremmat kuvankäsittelytaidot, lähti tekemään mallin kuvallista versiota.

Esittelin ensimmäisen version mallin osiosta oppaassa Qutomo-tiimille. Sain hyvää palautetta poimituista esimerkeistä. Kehitysehdotuksena minulle tuotiin ajatus voisiko yhteistyöfoorumeista poimituista esimerkeistä tehdä konkreettisempia, ja yhdistää ne fiktiivisiin asiakastilanteisiin. Lisäksi sain tiimiltä idean muokata esimerkkejä niin että oppaassa ei kerrota mikä on oikein ja mikä väärin, vaan lukija saa itse pohtia fiktiivisten tilanteiden mukaista toimintaa. Loppuun ehdotettiin yhteenvedoa kaikista mallin eri teemoista. Myös oppaan uskottavuutta pohdittiin tiimissä, keskustelimme pitäisikö jokaisen mallin teeman yhteyteen lisätä teoretietoa. Qutomo-projektin projektikoordinaattori oli kuitenkin sitä mieltä, että emme laita oppaaseen teoretietoa, koska oppaassa on tarkoitus tuoda esille nimenomaan Qutomo-projektin työtä, ja kehitettyä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolun mallia.

Kirjoitin ensimmäiset versiot mallin osuuteen suomeksi. Tiimipalaverissa esittelin ensimmäiset versiot kuitenkin englanniksi, sillä osa tiimiläisistä ei ymmärtänyt suomea. Yhteistyöfoorumeiden litteroinneissa osa esimerkeistä on suomeksi ja osa englanniksi. Totesin, että saan enemmän ja konkreettisempaa palautetta, jos käännän tekstit englanniksi. Käänsin siis version englanniksi, jonka jälkeen Qutomo-tiimiläisten oli helpompaa kommentoida suoraan kirjoittamaani tekstiä. Sovimme, että lataan aina uusimman version Qutomo-projektin käyttämään Google Driveen, jolloin tiimiläiset voivat antaa palautetta myös palaverien ulkopuolella.

Saamani palautteen jälkeen lähdin muokkaamaan **toista versiota**. Lähdin pohtimaan ja muokkaamaan tekstiä, niin että mallin jokaisen teeman yhteydessä olisi konkreettinen, mutta fiktiivinen tapauskertomus liittyen ajatuksiin ja esimerkkeihin, joita foorumeilta

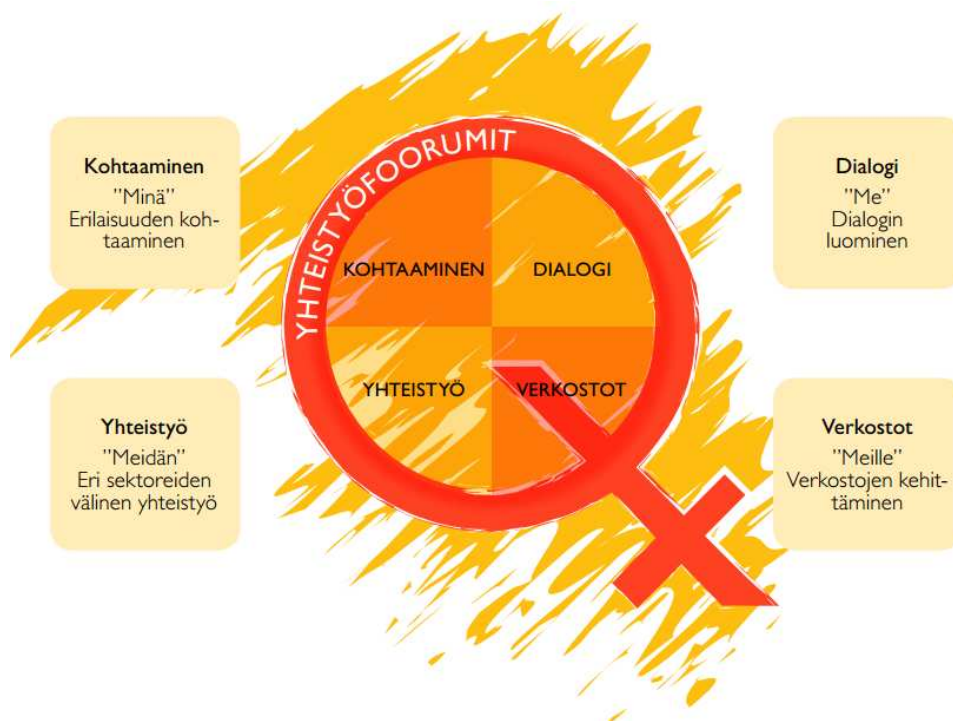
on kerätty. Kirjoitin muutaman fiktiivisen esimerkin, jonka jälkeen pidimme taas Qutomo-tiimin palaverin. Tiimissä pohdittiin meneekö teksti sekavaksi, jos mukaan lisätään irrallisia fiktiivisiä esimerkkejä. Tiimissä ehdotettiin, että opaskirjan mallin osuuden alussa voitaisiin esitellä neljän erilaisen maahanmuuttajan tarina, ja fiktiiviset tapaukset sidottaisiin näihin tarinoihin. Tiimissä pohdimme maahanmuuttajien tarinoiden lähtökohdiksi muun muassa avioliiton tai opiskelun vuoksi muuttoa sekä korkeakoulutettua työnhakijaa. Halusimme esitellä erilaisia tarinoita ja syitä Suomeen muuttoon tuodaksemme esiin sitä, että jokaisen maahanmuuttajan tilanne on hyvin yksilöllinen, ja kulttuurisensitiivisessä työssä täytyy nimenomaan kohdata jokainen yksilönä, jolla omat lähtökohdat ja tausta. Mallin osion rakenne muuttui palaverin jälkeen niin, että ensimmäiseksi tuli fiktiivinen tapaus, jonka jälkeen esitettiin lukijalle kysymys. Vasta tämän jälkeen tuli poimitut esimerkit ja toimintaehdotukset yhteistyöfoorumeista.

Kolmatta versiota muokatessani sain idean käyttää fiktiivisten esimerkkien tilalla lisää yhteistyöfoorumeiden aineistoa. Pohdin miksi minun täytyisi keksiä fiktiivisiä tapauksia, kun käytettävissä on runsaasti yhteistyöfoorumeilta kerättyä aineistoa oikeasta elämästä. Muistin myöskin taas jo ensimmäisessä kokouksessa esiin tulleen ajatuksen, että on tärkeää tuoda esille nimenomaan yhteistyöfoorumeiden valmista aineistoa. Aloin lukea uudelleen yhteistyöfoorumeiden litteroituja aineistoja ja poimia lisää esimerkkejä. Jaottelin esimerkit oppaan uusimpaan versioon niin, että keräsin ”ajatuksia teemaan liittyen” keltaisiin puhekupliin ja ”vastauksia ja kehitysehdotuksia aiheeseen” vihreisiin puhekupliin. Muokkasin rakennetta niin, että ensimmäiseksi kussakin teemassa on keltaiset puhekuplat, eli yhteistyöfoorumeilta kerättyjä ajatuksia aiheista. Tämän perusteella lukija johdatellaan aiheeseen. Seuraavaksi lukijalle esitellään kysymys, jossa hän voi pohtia omaa toimintaansa. Tämän jälkeen tulevat ”vastaukset ja kehitysehdotukset” eli esimerkit vihreissä puhekuplissa, ja viimeiseksi yhteenvedona tekstipätkä aiheesta, jossa tuodaan myös Qutomo-projektin näkökulmaa esille.

Järjestimme taas tapaamisen, jossa sain palautetta uusimmasta versiosta. Tiimi piti ideastani tuoda esille lisää näkökulmia yhteistyöfoorumeiden osallistujilta. Tekstiä alkoi olla uusimmassa versiossa jo sen verran, että sain palautetta myös kieliasusta ja lausera-

kenteista. Pohdimme miten haluamme tuoda Qutomo-projektin näkökulmaa esille, ja kuinka opaskirjan tekstissä voimme olla myös itse sensitiivisiä. Palaverissa ehdotettiin, että en käyttäisi lainkaan ”työntekijä” ja ”asiakas” sanoja, sillä vaikka opaskirja on tarkoitettu maahanmuuttajien parissa työskenteleville, niin sitä voivat käyttää myös muutkin ketkä haluavat toimia sensitiivisemmin. Sovimme, että opaskirjassa käytetään passiivimuotoa. Palaverissa sain hyvää palautetta käyttämistäni värikoodeista esimerkkien jaottelussa. Pohdimme värien lisäksi symbolien käyttöä opaskirjassa, jolloin lukijalle olisi heti selkeämpää mistä esimerkistä tai ajatuksista on kyse. Lisäksi ehdotettiin, että jokaisen esimerkin yhteydessä voisin käyttää yhteistyöfoorumin numeroa, josta esimerkki on otettu, sekä lainausmerkkejä, jolloin tulisi vielä selkeämmin esille että kyse on yhteistyöfoorumien osallistujien ajatuksista ja ehdotuksista. Tätä ideaa en kuitenkaan toteuttanut. Tässä vaiheessa totesimme, että muutamme opaskirjan rakennetta niin, että Qutomo-projektin menetelmän, eli yhteistyöfoorumin osuus, tulee ensin, ja vasta sen jälkeen tulee mallin osuus. Tällä tavoin yhteistyöfoorumin osuus ei jää irralliseksi. Malli on tehty yhteistyöfoorumien aineistojen perusteella, joten yhteistyöfoorumin esitleminen ensin oli loogisempaa. Tapaamisen jälkeen jatkoin vielä litterointiaineiston läpikäymistä ja esimerkkien keräämistä, koska halusin saada kaikki mahdolliset näkökulmat kerättyä yhteen.

Tapaamisessa keskustelimme myös Qutomo-projektin mallin kuvan uusimmasta versiosta. Kuvan näkökulmia täytyi muuttaa, koska emme halunneet tuoda esille suoraan ”työntekijä ja asiakas” sanoja. Mallin näkökulmia muutettiin seuraavasti: Kohtaaminen (minä, erilaisuuden kohtaaminen), dialogi (me, dialogin luominen), verkostot (meille, verkostojen kehittäminen) ja yhteistyö (meidän, eri sektoreiden välinen yhteistyö). Lisäksi keskustelimme muodosta, pohdimme erilaisia vaihtoehtoja, ja lopulta saimme idean käyttää Qutomo-projektin logoa mallin ympyränä (KUVIO 6).

KUVIO 6. Oppaassa julkaistu kuva kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisestä kotouttamispulun mallista

Neljännessä versiossa lähdin karsimaan esimerkkejä, valitsemaan sopivimpia oppaaseen ja muokkaamaan tekstiä. Sain apua kieliasuun Qutomo-tiimin kahdelta harjoittelijalta, joiden äidinkieli on englanti. He ehdottivat minulle sopivampia lauserakenteita, ja korjasivat kielioppivirheitä. Muokkasin tekstiä tämän perusteella. Lisäksi käänsin neljännän version suomeksi, sillä Qutomo-projektin projektikoordinaattori Johanna Sjöholm ja Qutomo-projektin asiantuntija Marja-Liisa Rintala-Ahl toivoivat suomenkielistä versiota, johon voisivat antaa palautetta. Tämän jälkeen tein jo **viidennen version**, johon lisäsin tekstiä käydessäni litterointiaineistoa läpi vielä uudelleen. Halusin tuoda esille mahdollisimman laajasti ajatuksia yhteistyöfoorumeista, ja lähteä sen jälkeen mahdollisesti karsimaan tekstiä. Sain myös näiden uusimpien tekstien kielelliseen muokkaukseen apua muilta harjoittelijoilta. Rakenne muuttui niin, että ensimmäiseksi tulee ”ajatuksia teemaan liittyen”-esimerkit, sen jälkeen kysymys lukijalle, teksti aiheesta, ja viimeiseksi ”vastauksia ja kehitysehdotuksia aiheeseen”-esimerkit.

Järjestimme Qutomon projektityöntekijän ja toisen opinnäytetyötä tekevän harjoittelijan kanssa yhteisen palaverin, jossa kävimme läpi kummankin kirjoittamaa tekstiä. Saimme molemmat palautetta projektityöntekijältä kieliasuun ja sisältöön, ja muokkasimme molempien tekstejä paremmiksi ja yhteneviksi. Palaverin jälkeen lähetin oman valmiin tekstini, eli **kuudennen version**, arvioitavaksi projektikoordinaattorille. Palautteen perusteella teimme yhdessä projektityöntekijän kanssa enää pieniä muutoksia tekstiin. Muutokset olivat lähinnä sanamuotojen ja kieliasun muokkausta sekä tekstin parempaa sijoittelua esimerkkeihin nähden.

Qutomo-projektin kahdeksas yhteistyöfoorumi järjestettiin 19.5.2014. Yhteistyöfoorumissa osallistujille esiteltiin kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli, ja keskusteltiin mallin eri teemoista ryhmissä. Pienryhmissä kunkin ryhmän ohjaaja toi esille oppaaseen valittuja esimerkkejä, jotka toimivat keskustelun herättäjinä. Yhteistyöfoorumin tarkoituksena oli keskustella pienryhmissä teemojen aiheista, ja katsoa jos tämän perusteella tulee esiin vielä tärkeää aineistoa tai aiheita, jotka tulisi sisällyttää oppaaseen. Järjestimme yhteistyöfoorumin jälkeen tiimipalaverin. Tiimipalaverissa totesimme, että yhteistyöfoorumissa ei enää tullut esille uutta asiaa tai uusia ideoita oppaaseen. Yhteistyöfoorumin osallistujien keskustelut käsittelivät vahvasti niitä teemoja ja sitä problematiikkaa, jota oppaassa jo oli. Yhteistyöfoorumi vahvisti omaa käsitystäni oppaasta, ja että olin osannut poimia oikeita esille nostettavia asioita. Yhteistyöfoorumin jälkeen omaan osiooni oppaasta ei enää lisätty mitään, sillä katsottiin että kaikki haluttavat asiat on jo sisällytetty. Yhteistyöfoorumin jälkeen vielä viimeistelin opaskirjan mallin osiota yhdessä projektityöntekijän kanssa, jonka jälkeen opaskirja koottiin yhdeksi tiedostoksi. Viimeiseksi opaskirja lähetettiin projektikoordinaattorille, joka kirjoitti yhdessä projektityöntekijän kanssa johdanto- ja loppuosuudet oppaaseen sekä teki vielä pientä viilausta lauseiden muotoihin. Julkaistavaan oppaaseen ei tullut ehdottamiani värikoodeja puhekuplille, vaan kaikki puhekuplat muokattiin samanvärisiksi. Lisäksi oppaaseen lisättiin vielä kuvia yhteistyöfoorumeista. Tämän jälkeen opaskirja lähti taitettavaksi. Opas oli tarkoitus julkaista alun perin kesäkuussa 2014, mutta itsestäni riippumattomista syistä julkaisu venyi syksylle. Opas julkaistiin julkaisutilaisuudessa 29.10.2014.

5.4 Arviointi

Jotta arvio ei jäisi subjektiiviseksi, tuotteeseen kannattaa kerätä palautetta kohderyhmältä (Vilka & Airaksinen 2003, 157). Oppaan kohderyhmää ovat maahanmuuttajien parissa työskentelevät työntekijät. Päädyin kuitenkin keräämään oppaaseen palautetta Qutomo-projektin ohjausryhmältä, sillä opaskirjan toimivuuden arvioinnista työntekijätasolla tehdään erillinen opinnäytetyö Qutomo-projektin viimeisenä projektivuotena. Qutomo-projektin ohjausryhmäläiset työskentelevät pääasiassa päällikkötasolla ja kehittämistehtävissä.

Toteutin arvioinnin suunnitteleamalla ensin arviointikysymykset, jotka muodostin pääasiassa asettamieni tavoitteiden pohjalta. Tämän jälkeen lähetin Qutomo-projektin ohjausryhmän jäsenille Hannele Lautiolalle, Laura Ruuskaselle, Kirsti Huviselle, Kristiina Maurialalle ja Anna Cantell-Forsbomille sähköpostiviestin, jossa pyysin heitä arvioimaan opasta asettamieni kysymysten avulla (LIITE 1). Pyysin heiltä arviota erityisesti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osiosta. Pyysin arviointeja viikon sisällä. Arviointikysymykset olivat:

Oppaan sisältö:

1. Oppaan tarkoituksena oli laajentaa ymmärrystämme ja osaamistamme sekä herätellä ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen kotouttamisen palveluissa. Miten oppaan tarkoitus mielestäsi toteutuu?
2. Kuinka kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallia voidaan mielestäsi hyödyntää konkreettisessa asiakastyössä?
3. Minkälaisia ajatuksia sinulle heräsi, kun luit yhteistyöfoorumien osallistujien antamia esimerkkejä kotouttamispolun mallin teemoista (puhekuplat)?
4. Kuinka mielestäsi oppaan kotouttamispolun mallia voisi hyödyntää maahanmuuttajatyössä eri puolilla Suomea?

Ulkoasu ja rakenne:

5. Arvioi oppaan ulkoasua ja rakennetta. Ovatko ne mielestäsi selkeitä?

6. Arvioi oppaan tyyliä: ymmärrettävyyttä ja helppolukuisuutta.

Sain arvioinnin ainoastaan yhdeltä ohjausryhmäläiseltä. Hänen mukaansa opas avasi paljon näkökulmia ja ajatuksia aiheeseen. Päätaavoite siis toteutui. Vastaajan mukaan oppaassa näkyy dialogin ja verkostomaisen työotteen voima, ja eri tahojen kuuleminen. Puhekuplat ja niiden sisältö olivat oppaassa vastaajan mukaan erittäin hyviä, sillä niiden avulla tuli kuva siitä, että kaikki ovat saaneet äänensä kuuluviin. Puhekuplat kuvastivat vastaajan mukaan asioiden moninäkökulmaisuuksia.

Konkreettisesti asiakastyössä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolun mallia voi vastaajan mukaan hyödyntää asiakkaan kohtaamisessa. Vastaajalle oli jäänyt päällimmäiseksi oppaasta mieleen ajatus räätälöityjen palveluiden hyödyistä. Hänen mukaansa asiakkaan on hyvä tietää mitä palveluita on tarjolla, mutta päähuomio tulee kiinnittää asiakkaaseen ja hänen tilanteeseen ja tarpeisiin yksilönä. On tärkeää kuulla asiakasta ja mitä hän haluaa. Vastaajalle jäi mieleen oppaasta myös aikakäsitys, eli tullessaan Suomeen muuttajalla voi olla jokin mielipide ja näkemys asioista, mutta tämä näkemys voi muuttua ajan kuluessa. Tämä olisi vastaajan mukaan hyvä huomioida ja tunnistaa asiakastyössä.

Vastaajan mielestä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallia voidaan hyödyntää maahanmuuttajatyössä eri puolilla Suomea niin, että malli luo puitteet toiminnalle, ja sitä voi täydentää paikallisilla tarpeilla ja painotuksilla. Verkostomainen työote toimii hänen mukaansa asiakkaiden eduksi. Aluksi tulisi miettiä mahdollisia verkostoja, kuulla toiveita ja sen jälkeen lähteä yhteistyössä pohtimaan paikkakunnan painotuksia. Verkostot eri paikkakunnilla olisi hyvä rakentaa niin että keskeisenä toiminnassa olisi asiakkaiden osallisuus ja kaikkien toimijoiden äänen kuuleminen. Mallin teemat voisivat olla samat, mutta ne voisivat painottua eri paikkakunnilla eri tavoin.

Vastaajan mukaan opas oli selkeä ja sitä oli helppo lukea. Hänen mielestään oppaan ulkoasu ja rakenne olivat selkeitä, miellyttäviä ja houkuttelevia. Hänen mukaansa opas

sisältää niin paljon asiaa ja näkemyksiä, että se ansaitsee paikan käsikirjana, johon voi palata ja jonka asioita voi pohtia ja miettiä uudestaan.

6 POHDINTA

Vantaan kaupunki ja Vantaan Nicehearts ry tekevät mielestäni tärkeää yhteistyötä kotouttamisen palveluissa. Hannele Lautiolan mukaan viranomaiset käyttävät vain hyvin vähän järjestöjen asiantuntemusta hyväksi palveluiden kehittämisessä (Hannele Lautiola 2013, 39). Vantaan kaupunki on ollut kuitenkin tiiviisti mukana Qutomo-projektissa, jonka järjestämien yhteistyöfoorumien avulla maahanmuuttajien ääni on päässyt esille. Järjestettyjen yhteistyöfoorumien avulla on saatu välitöntä tietoa ja kokemuksia palveluista ja niiden laadusta. Samalla on saatu kehitysehdotuksia, joiden avulla palveluita ja palvelurakennetta voidaan kehittää. Näitä kokemuksia ja ehdotuksia on esitelty Qutomo-projektin opaskirjassa. Vantaan kaupunki hyödyntää niitä palveluiden kehittämistyössä.

Oppaassa yhteistyöfoorumien osallistujien ajatukset kotouttamispalveluiden kehittämisestä ovat samansuuntaisia Alitolppa-Niitamon artikkelin sekä Hammar-Suutarin tekemän tutkimuksen tulosten kanssa. Maahanmuuttajat toivovat tietoa yhteiskunnasta ja eri mahdollisuuksista, ja toivovat että heidän yksilölliset elämäntilanteet otettaisiin huomioon. Suomeen muutetaan eri syiden vuoksi, ja nämä syyt vaikuttavat siihen mitä maahanmuuttajat toivovat ja odottavat uudelta maaltaan. Kotouttamispalveluiden pitäisi vastata näihin tarpeisiin, mutta tällä hetkellä palveluissa on yhä parantamisen varaa. Lisäksi esille nostettiin vahvasti kahdensuuntainen kotoutuminen, eli myös Suomessa tehtävällä asennetyöllä on vaikutusta maahanmuuttajien kotoutumisen onnistumiseen.

Osallistuin keväällä 2014 Qutomo-projektin järjestämään tapaamiseen kolmansien maiden kansalaisten kanssa, jotka olivat osallistuneet yhteistyöfoorumeihin. Tapaamisessa oli tarkoituksena pyytää heiltä palautetta yhteistyöfoorumeista ja keskustella siitä, miten ne ovat auttaneet heitä kotoutumispolullaan. Yhteistyöfoorumeihin osallistuneet kolmansien maiden kansalaiset kertoivat, että he olivat saaneet paljon arvokasta tietoa eri palveluista ja mahdollisuuksista ja lisäksi he olivat päässeet verkostoitumaan niin toisensa kuin eri toimijoidenkin kanssa. Yksi tapaamiseen osallistuneista kertoi, että oli

lähtenyt mukaan toisen järjestön toimintaan yhteistyöfoorumin ansiosta. Heidän kertomansa tuo mielestäni hyvin esille nimenomaan järjestöjen vahvuuden viranomaistoimijoiden rinnalla: järjestöjen toiminta on usein joustavaa ja palvelut toimivat matalalla kynnyksellä.

Hammar-Suutarin (2009) tekemän tutkimusten mukaan työntekijät toivoivat valmiuksia kulttuurien väliseen työhön, mutta heille oli epäselvää mitä ja millaisia taitoja tarvitaan. Hammar-Suutarin mukaan valmiudet työhön lisääntyvät kehittämällä kulttuurien välistä kompetenssia. Qutomo-projektin yhteistyöfoorumeiden osallistujien mukaan kohdatessa erilaisuutta tarvitaan empatiaa, ymmärrystä, joustavuutta ja toisen kunnioitusta. Muun muassa nämä teemat on esitelty oppaassa omina puhekuplinaan. Omien arvojen ja asenteiden tiedostamisen kautta on mahdollisuus luoda sensitiivinen kohtaaminen. Myös Hammar-Suutarin mukaan kulttuurista kompetenssia kehittäessä täytyy lähteä liikkeelle omasta ajattelusta ja taustasta, työssä tarvitaan empatiaa ja kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n (2011) tutkimuksessa osallistujat painottivat kotoutumisen olevan kaksisuuntaista. Myös yhteistyöfoorumeiden osallistujien ajatukset ovat samansuuntaisia. He toivat esille maahanmuuttajan oman vastuun kotoutumisessa, heidän mukaansa täytyy myös itse olla aktiivinen toimija. Oppaan teko on edistänyt maahanmuuttajien osallisuutta ottamalla heidät mukaan kotouttamispolun kehitysprosessiin, jota taas Vantaan kaupunki hyödyntää omien palveluidensa kehittämisessä.

Sekä Ikäläinen, Martiskainen ja Törrönen että Hammar-Suutari toivat tutkimuksissaan esille maahanmuuttajien parissa työskentelevien toiveen lisäkoulutuksesta. Qutomo-projekti ja opas vastaavat tähän tarpeeseen. Mikäli resurssit ovat pienet, eikä työntekijöille voida järjestää pidempää koulutusta, jo pelkästään oppaan lukeminen antaa työkaluja työntekijöille kulttuurien väliseen ohjaustyöhön. Oppaaseen saamani palaute myötäilee tätä ajatusta. Saamani arvion perusteella onnistuin tavoitteessani, eli onnistuin herättelemään oppaan lukijan pohtimaan omaa osaamistaan ja työtötään. Opaskirjassa oli tarkoitus esitellä yhteistyöfoorumeiden osallistujien ajatuksia ja kokemuksia, tässä onnistuin palautteen perusteella hyvin. Valitsin esimerkit siten, että mahdollisimman

moni näkökulma aiheeseen tulisi esille. Sain mielestäni opaskirjan mallin osuudesta käytännönläheisen nimenomaan käytettyjen esimerkkien vuoksi. Arvioinnin perusteella puhekuplien avulla kuvastui aiheen moninäkökulmaisuus ja kaikkien osapuolien kuuleminen. Opaskirja on saamani palautteen mukaan selkeä, helppolukuinen ja levityskelpoinen ja sitä voidaan hyödyntää myös muualla Suomessa. Kaikki oppaalle asettamani tavoitteet täyttyivät saamani arvion perusteella. Oppaasta voivat hyötyä kaikki, jotka haluavat pohtia omaa toimintaansa eri taustoista tulevia ihmisiä kohdatessaan.

Qutomo-projekti järjesti syksyllä 2014 workshopin, johon kutsuttiin osallistujia eri sektoreilta. Workshop perustui kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun malliin ja oppaan sisältöön. Workshopeissa pilottiryhmäläiset refleктоivat ja pohtivat omaa toimintaansa kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden viitekehyksessä. Vaikka en saanut palautetta oppaaseen kuin vain yhdeltä ohjausryhmäläiseltä, sain vahvistusta oppaan onnistumiseen workshopin osallistujilta. Osallistuin workshopin ensimmäiseen tapaamiskertaan, jossa refleктоitiin omaa toimintaa kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin teemojen ja oppaassa esitettyjen kysymysten avulla. Teemojen ja kysymysten avulla workshopissa saatiin aikaan paljon keskustelua mitä kohtaamisissa pitäisi ottaa huomioon. Keskustelimme myös jokaisen omista stereotyyppioista ja osallistujat toivat rohkeasti esille omaa ajatteluaan ja kuinka kokonaisuus tulisi ottaa paremmin huomioon tapaamisissa. Tulevaisuudessa Qutomo-projektin kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallia ja opasta voidaan hyödyntää työntekijöille järjestettävässä koulutuksessa, mikäli nähdään, että workshopeista on ollut osallistujille hyötyä.

Hankkeen mahdollisena riskinä oli mielestäni se, että aineistosta valitsemani esimerkit eivät tuo kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyttä tarpeeksi selkeästi esille. Minulla oli taustalla kuitenkin loistava tiimi, joka ohjasi minua oikeaan suuntaan, antoi arvokasta palautetta ja toimi tukenani. Opaskirjaa tehdessä keskustelimme tiimin kanssa siitä, että emme halua antaa mitään tarkkoja ohjeita lukijalle, vaan enemmänkin herätellä lukijaa ajattelemaan omaa toimintaansa ja kuinka sitä voisi kehittää. Tämä toi minulle varmuutta oppaan tekemiseen.

Haasteena oli se, että opaskirjan lukija on maahanmuuttajien parissa työskentelevä ammattilainen. Pohdin kuinka minä sosiaalialan opiskelijana saisin tuotua heille uutta, yhteistyöfoorumeissa esille tullutta tietoa, mielenkiintoisella tavalla. Pidin mielessäni ensimmäisessä tapaamisessa esille tulleen näkökulman, että opaskirjassa on tarkoitus tuoda esille erityisesti kolmansien maiden kansalaisten näkemyksiä ja kokemuksia. Tätä kautta opaskirjan lukijat saavat erilaista näkökulmaa ja pohdittavaa aiheeseen liittyen. Qutomo-projektin kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen mallin kehittämisessä ovat olleet mukana oppilaitosten edustajia, kolmannen sektorin edustajia, viranomaisia ja kolmansien maiden kansalaisia yhteistyöfoorumeiden kautta, joten kaikki osallistujat ovat jollakin tavalla opaskirjassa mukana.

Mielestäni parhaan palautteen ja varmuuden oppaan onnistumisesta sain, kun oppaan julkaisutilaisuudessa Työ- ja elinkeinoministeriön edustaja mainitsi, että opas tullaan esittelemään ministeriön www.kotouttaminen.fi sivustolla ajankohtaista -osiossa.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tiedonhankintatavassa täytyy ottaa eettisyys huomioon, tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä täytyy hankkia suostumus osallistumisesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 25). Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta kohottaa tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Qutomon yhteistyöfoorumeiden keskusteluiden nauhoituksesta ja käytöstä hankittiin suostumus kaikilta henkilöiltä, jotka ovat osallistuneet Qutomo-projektin yhteistyöfoorumeihin.

Aineisto kerättiin yhteistyöfoorumeissa, joissa on ollut useita osallistujia eri sektoreilta: viranomaisia, opiskelijoita ja tutkijoita, kolmannen sektorin edustajia ja maahan muuttaneita. Yhteisen alkuluennon jälkeen osallistujat jaettiin pienryhmiin, niin että jokaisessa ryhmässä on osallistujia eri sektoreilta. Osallistujilla oli nimilaput, joissa luki pelkästään nimi. Tällä tavoin osallistujat eivät välttämättä tietäneet minkä tahojen edustajia muut ryhmäläiset ovat. Ryhmissä keskusteltiin aina etukäteen määrätystä aiheesta.

Suomeen muuttaneet kolmansien maiden kansalaiset olivat innokkaita kertomaan omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan aiheista. Eettisyyden näkökulmasta on huomioitu, että oppaaseen valittujen esimerkkien kertojien henkilöllisyydet eivät tule esille. Oppaassa on julkaistu myös kuvia yhteistyöfoorumeista, kuvien käytölle pyydettiin myös lupa yhteistyöfoorumien yhteydessä.

Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä opaskirjan kautta esille pääsevät myös maahanmuuttajien omat kokemukset kotoutumisesta ja kotouttamisesta, joita kotouttamisen parissa työskentelevät voivat hyödyntää omassa työssään. Opaskirjan teossa käytettyä aineistoa voi pitää luotettavana. Opinnäytetyön lähdemateriaalia valitessa olen pyrkinyt huomioimaan lähdekritiikin käyttämällä eri aiheista mahdollisimman tuoreita lähteitä, jotka kytkeytyisivät omaan aiheeseeni. Olen pyrkinyt noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja arvioimaan kriittisesti myös omaa työskentelyäni ja valintojani prosessin edetessä.

6.2 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tulisi olla ammatillisesti kiinnostava ja kohderyhmälle merkittävä, sekä sen tulisi kehittää tekijää ammatillisesti. Opinnäytetyössä tarkoitus on yhdistää käytännöllistä ammatillista taitoa ja teoreettista tietoa. Opinnäytetyön avulla oppii ajanhallintaa, kokonaisuuksien hallintaa ja yhteistyötä, jotka edistävät ammatillista kasvua. Lisäksi opinnäytetyön avulla oppii kehittämään työelämää. (Vilka & Airaksinen 2003, 157–160.)

Opinnäytetyötä tehdessä tutustuin osallistavan toimintatutkimuksen menetelmään yhteistyöfoorumien kautta. Osaan tarvittaessa soveltaa tulevaisuudessa käytäntöön sekä osallistavaa toimintatutkimusta että yhteistyöfoorumeita. Opinnäytetyössäni yhdistin yhteistyöfoorumeista saatua tietoa alan teoreettiseen tietoon ja tutkimuksiin. Opin tiimityöskentelystä kuinka sen avulla ajatuksia ja ideoita voidaan jalostaa eteenpäin. Opinnäytetyöprosessini kesti noin vuoden. Alussa jo tein itselleni aikataulun, jossa myös

pysyin. Minua helpotti se, että aikataulu oli selkeästi esillä kalenterissani, pystyin sen avulla hallitsemaan ajankäyttöäni sujuvammin. Alussa opinnäytetyöni aihe oli itselleni melko sekava, sillä ei ollut vielä tiedossa mitä oppaaseen halutaan sisällyttää ja kuinka osioiden jakaminen tehdään minun ja toisen opiskelijan kesken. Pikkuhiljaa suunnitelmat hahmottuivat ja näin tulevan kokonaisuuden. Prosessin alku opetti minulle kärsivällisyyttä.

Minulle erityisen tärkeää opinnäytetyöprosessissa oli palautteen saaminen. Palautteiden yhteydessä sain uusia näkökulmia opaskirjaan, joiden myötä pystyin kehittämään opasta edelleen. Otin tiimin antaman palautteen huomioon, ja tein sen mukaisia korjauksia oppaaseen. Työn edetessä osa ehdotuksista jäi pois, ja osa taas muokkautui edelleen sopivammaksi seuraavaan versioon. Tiimityön avulla ideoita kehitettiin eteenpäin. Sain omille ideoilleni uusia näkökulmia ja toisaalta taas välillä viikoittaisissa kokouksissa innovoimme täysin uutta.

Kokonaisuudessaan koin opaskirjan tekemisen sujuvana. Minua helpotti suuresti se, että olin harjoittelijana Qutomo-projektissa samaan aikaan kun kirjoitin opaskirjaa, koska sain tukea ja apua projektityöntekijältä nopeastikin. Projektityöntekijä tuki minua sekä henkisesti prosessin edetessä että antoi konkreettista apua opasta tehdessä esimerkiksi tietoteknisissä asioissa. Lisäksi sain vertaistukea toiselta opiskelijalta Liisa Kinnuselta, joka kirjoitti myös opaskirjaa. Luimme välillä läpi toistemme tekstejä ja annoimme toisillemme palautetta ja tuimme toinen toistamme prosessin edetessä.

Pysyin hyvin aikataulussa. Oppaan julkaisu venyi kuitenkin kesästä syksyyn itsestäni riippumattomista syistä. Tämä toi minulle näkökulmaa projektityöskentelyyn. Qutomo-projektissa haluttiin tehdä opas kiireettömällä aikataululla loppuun, jolloin lopputuloksesta tulisi parempi. Koin, että arviointiosio oli haasteellinen, sillä sain palautetta vain yhdeltä ohjausryhmän jäseneltä. Palautteen antamiseen oli viikko aikaa, mutta pohdin olisiko aikaa pitänyt antaa enemmän, sillä arvioijat työskentelevät päällikkötasolla ja kehittämistehtävissä, joten nopealla aikataululla kalenterista ajan löytäminen voi olla haasteellista.

Opinnäytetyöprosessin aikana sain uusia näkökulmia projektityöhön. Pääsin näkemään minkälainen voima verkostotyöllä on ja millaista yhteistyötä Qutomo-projektissa tehdään muiden toimijoiden kanssa. Pääsin myös tutustumaan projektityöskentelyn arkeen, ja mitä kaikkea siihen kuuluu. Opin näkemään rahoittajien tärkeyden projekti- ja hanketyössä. Opinnäytetyöprosessin aikana tietoni kotouttamisen taustatekijöistä ja palveluista syveni. Sain paljon tietoa palvelujärjestelmästä ja eri toimijoista kotouttamistyössä.

Ammatillisuuteni vahvistui opinnäytetyöprosessin edetessä varsinkin hanketyöskentelyyn kuuluvassa verkostotyössä. Näin erilaisia yhteistyön ja verkostotyön muotoja ja pääsin myös itse osalliseksi verkostotyöhön. Yhteistyöfoorumeissa ideoitiin erilaisia sektoreiden välisiä yhteistyön muotoja. Hyvänä konkreettisena esimerkkinä Tanssikoulu SDI:n tanssinopettaja tutustui Monaliiku ry:n toiminnanjohtajaan yhteistyöfoorumissa ja lähti järjestämään Monaliiku ry:n tyttöjen tanssikerhoa. Vantaan Nicehearts ry ja Vantaan kaupunki tekevät rinnasteista kotouttamistyötä, ja opinnäytetyöprosessini aikana osallistuin myös itse Qutomo-projektin kautta rinnasteiseen kehittämistyöhön. Pääsin yhteistyöfoorumeissa myös näkemään miten dialogin kautta ja verkostomaisen työotteen myötä voidaan edistää kotoutumista. Tätä näkökulmaa tuki osallistumiseni kolmansien maiden kansalaisille järjestetty tapaaminen, jossa pääsin kuulemaan heidän hyviä kokemuksiaan yhteistyöfoorumeista. Yhteistyöfoorumeiden kautta sain tietoa mikä nykyisessä kotouttamisjärjestelmässä ei toimi, ja myös ideoita tarvittaviin muutoksiin. Yhteistyöfoorumeiden kautta toteutui moniammatillinen yhteistyö.

Minulla oli jo ennestään hieman kokemusta kulttuurien välisestä ohjaustyöstä. Opinnäytetyöni myötä pohdin paljon omia kompetenssejani työntekijänä ja reflektoin omaa toimintaani, ja kehityin tämän pohdinnan kautta ammattilaisena. Yhteistyöfoorumeiden kautta vahvistui ajatukseni siitä, mitä asiakkaan kohtaamisessa tulisi ottaa huomioon. Prosessin edetessä minulle avautuivat kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys-käsitteet. Tunnen, että osaan ottaa entistä paremmin kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden huomioon tulevaisuuden työssäni. Pysin huomioimaan jokaisen yksilönä ja hyväksymään mahdolliset erilaiset näkökulmat. Pysin edistämään yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kulttuurista moninaisuutta. Tunnistan vastuun, joka minulla on työntekijänä ja

muistan eettiset periaatteet työssäni. Uskon, että opinnäytetyöni myötä minulla on tulevaisuudessa hyvät valmiudet toimia työntekijänä erilaisissa projekteissa ja hankkeissa. Kompetenssieni kehittäminen jatkuu toki valmistumisen jälkeenkin, ja haluan edelleen vahvistaa ammatillisuuttani tulevaisuudessa. Sosiaaalialalla käytännöt ja toimintaympäristö muuttuvat, ja haluan jatkuvan ammatillisen kehittämisen myötä pystyä vastaamaan näihin muutoksiin.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 37–52.
- Bakewell, Oliver 2011. Conceptualising displacement and migration: Processes, conditions and categories. Teoksessa Khalid Koser & Susan Martin (toim.) The migration-displacement nexus: Patterns, processes and policies. New York & Oxford: Berghahn books, 14–28.
- Bhugra, Dinesh 2004. Migration, distress and cultural identity. *British media bulletin*, vol.69. Viitattu 3.8.2014.
<http://bmb.oxfordjournals.org/content/69/1/129.full.pdf+html>.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä: Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Viitattu 10.5.2014.
http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/C_17_ISBN_9789524930994.pdf.
- European Commission 2013. Study on the situation of third country nationals pending return/removal in the EU member states and the Schengen associated countries. Viitattu 10.5.2014. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/immigration/return-readmission/docs/11032013_sudy_report_on_immigration_return-removal_en.pdf.
- Forsander, Annika 2007. Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 312–334.
- Hammar-Suutari, Sari 2009. Asiakkaana erilaisuus – Kulttuurien välisen viranomais-toiminnan etnografia. Väitöskirja, Joensuun yliopisto. Viitattu 4.8.2014.

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-303-2/urn_isbn_978-952-219-303-2.pdf.

- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Honkasalo, Veronika 2012. Nuorisotyön monikulttuurisuus ja sukupuoli. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press: Taju, 263–290.
- Huttunen, Laura; Löytty, Olli & Rastas, Anna 2005. Suomalainen monikulttuurisuus: Paikallisia ja ylijäisiä suhteita. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Ikäläinen, Sinikka; Martiskainen, Taina & Törrönen, Maritta 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen: asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Kevätpuro, Tiina 2014. Projektijohtaja, Vantaan Nicehearts ry:n KasvuKutsu-hanke. Vantaa. Henkilökohtainen tiedonanto 14.2.2014.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 30.12.2010.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609, 8.8.1986.
- Lautiola, Hannele 2013. Kumppanuutta kotouttamisen kentillä: Esimerkkejä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöstä kotouttamisessa. Viitattu 3.8.2014.
http://www.kotouttaminen.fi/files/39026/Kumppanuutta_kotouttamisen_kentilla.pdf
- Maahanmuuttovirasto 2012. Maahanmuuton tilastokatsaus 2012. Viitattu 17.10.2014.
http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf?72d194651260d188.
- Maahanmuuttovirasto 2013. Maahanmuuton tunnusluvut 2013. Viitattu 10.10.2014.
http://www.migri.fi/download/54460_EMN_Maahanmuuton_tunnusluvut_2013_final.pdf?a1ba8b651260d188.

- Martikainen, Tuomas; Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni 2013. Kansainväliset muutto-
liikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen &
Minna Säävälä (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalai-
nen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Niessen, Jan & Huddleston, Thomas 2010. Kotouttamiskäsikirja päättäjille ja käytännön
toimijoille. Luxemburg: Euroopan Unionin julkaisutoimisto.
- Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevas-
sa työssä. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Sää-
välä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen
kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 32–47.
- Qutomo-projekti i.a. Qutomo – Kulttuuri ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolku.
Projektin esite. Viitattu 30.3.2014.
[http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/kuvitus kuvat/Esite_20A5_20Q
utomoUP2Paino.pdf](http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/kuvitus kuvat/Esite_20A5_20QutomoUP2Paino.pdf).
- Qutomo-projekti 2013a. Qutomo-projektin ohjausryhmän kokouksen pöytäkirja
13.8.2013.
- Qutomo-projekti 2013b. Hankkeen loppuraportti 19.8.2013.
- Rask, Shadia; Luoma, Minna-Liisa, Solovieva, Natalia & Koskinen, Seppo 2012. Sosi-
aalinen hyvinvointi: elämänlaatu. Teoksessa Anu E Castaneda, Shadia
Rask, Päivikki Koponen, Mulki Mölsä & Seppo Koskinen (toim.) Maa-
hanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: tutkimus venäläis-, somalialais- ja
kurditaustaisista Suomessa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos,
213–218.
- Raunio, Mika; Säävälä, Minna; Hammar-Suutari, Sari & Pitkänen, Pirkko 2011. Moni-
kulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa
Pirkko Pitkänen (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vasta-
paino, 17–50.
- Sakilayan-Latvala, Margarita 2014. Projektityöntekijä, Vantaan Nicehearts ry:n Quto-
mo-projekti. Vantaa. Henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2014.
- Saukkonen, Pasi 2013. Erilaisuuksien Suomi: vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan
vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

- Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63–77.
- Sisäasiainministeriö 2012. Maahanmuuton vuosikatsaus 2012. Viitattu 7.10.2014.
http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf?72d194651260d188.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015. Viitattu 13.10.2014.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-21812.pdf.
- Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys ry 2011. Naisresurssikeskusten laatukäsikirja. Viitattu 9.5.2014.
http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/Laatukasikirja_valmis.pdf.
- Säävälä, Minna 2007. Sukupuoli etnisen ymmärryksen keskiössä: Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 68–87.
- Söderling, Ismo 2013. Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 15–31.
- Tiilikainen Marja & Martikainen Tuomas 2007. Yhteenveto ja keskustelu. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 400–408.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Valtion kotouttamisohjelma: Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Viitattu 3.8.2014.
https://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf.
- UNHCR 2011. Protectors, providers, survivors: A dialogue with refugee women in Finland. Brussels: United Nations High Commissioner for Refugees.

- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2014. VATT Analyysi: Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen. Viitattu 7.10.2014.
http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/j67.pdf.
- Vantaan kaupunki i.a. Kaikkien yhteinen Vantaa: Vantaan monikulttuurisuusohjelma 2014–2017. Viitattu 29.5.2014.
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/99277_moku_20142017_web_2_.pdf.
- Vantaan Nicehearts ry 2012. Qutomo-projektin hakulomake: Hakemus rahoituskaudelle 1.1.2013–20.6.2014.
- Vantaan Nicehearts ry 2014. Toimintasuunnitelma 2014. Viitattu 30.3.2014.
http://www.nicehearts.com/files/nicehearts/Toimintasuunnitelma_2014_lopullinen.pdf.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press: Taju, 235–262.

LIITE 1: Qutomo-projektin oppaan arviointia koskeva sähköpostiviesti

Hei,

Olen Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija. Olin harjoittelijana Qutomo-projektissa keväällä 2014. Suunnittelin ja toteutin opinnäytetyönäni kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osion Qutomo-projektin oppaasta. Opinnäytetyöhöni kuuluu yhtenä osana produktin arviointi. Pyytäisin Teitä, Qutomo-projektin ohjausryhmäläisiä, arvioimaan opasta. Qutomo-projektin opas on sähköpostin liitteenä.

Toivon, että ehtisitte tutustua oppaaseen ja arvioida erityisesti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallin osiota (oppaan sivut 12–20) alla olevien kysymysten avulla. Arvioinnit tulisi lähettää sähköpostilla minulle keskiviikkoon 15.10 mennessä. Sähköpostiosoitteeni on: tiina.kimari@student.diak.fi.

Kiitos vastauksista jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,
Tiina Kimari
Sosionomiopiskelija
Diakonia ammattikorkeakoulu

Qutomo-projektin oppaan arviointikysymykset

Oppaan sisältö:

1. Oppaan tarkoituksena oli laajentaa ymmärrystämme ja osaamistamme sekä herätellä ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen kotouttamisen palveluissa. Miten oppaan tarkoitus mielestäsi toteutuu?
2. Kuinka kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun mallia (s.12–20) voidaan mielestäsi hyödyntää konkreettisessa asiakastyössä?
3. Minkälaisia ajatuksia sinulle heräsi, kun luit yhteistyöfoorumien osallistujien antamia esimerkkejä kotouttamispolun mallin teemoista (puhekuplat)?
4. Kuinka mielestäsi oppaan kotouttamispolun mallia voisi hyödyntää maahanmuuttajatyössä eri puolilla Suomea?

Ulkoasu ja rakenne:

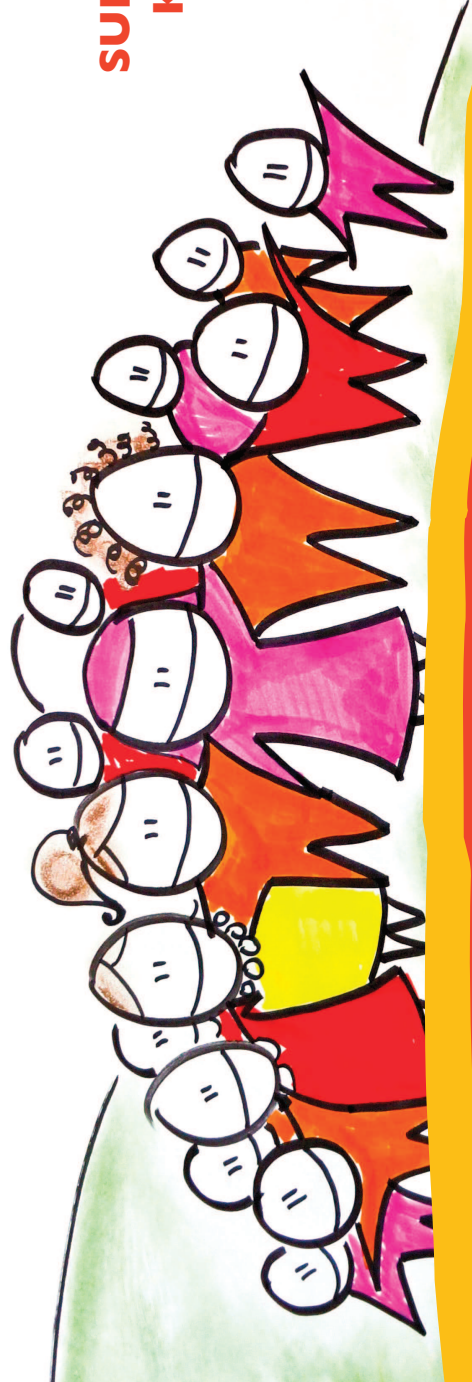
5. Arvioi oppaan ulkoasua ja rakennetta. Ovatko ne mielestäsi selkeitä?
6. Arvioi oppaan tyyliä: ymmärrettävyyttä ja helppolukuisuutta

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen
kotouttamispolku

KULTTUURI - JA SUKUPUOLISENSITIIVINEN KOTOUTTAMISPOLKU

Opas kotoutumisen parissa työskenteleville

KULTTUURI – JA SUKUPUOLISENSITIIVINEN KOTOUTTAMISPOLKU

Opas kotoutumisen parissa työskenteleville

Toimittanut: Johanna Sjöholm

Kirjoittajat: Margarita Sakilayan-Latvala, Liisa Kinnunen,

Tiina Kimari ja Marja-Liisa Rintala-Ahl

2014

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolku
Opas kotoutumisen parissa työskenteleville

Kotouttamisrahasto
Tukea kotoutumiseen

Nicehearts

Taitto: Oy Graaf Ab
Kannen kuva: Maija Kotamäki
ISBN: 978-952-93-4142-9

Sisältö

Esipuhe ja kiitokset	4
1 Johdanto	6
2 Otuomon yhteistyöfoorumi	7
2.1 Kuinka yhteistyöfoorumi voi edistää kohtaamista?	7
2.2 Kuinka yhteistyöfoorumi luo dialogia?	8
2.3 Kuinka yhteistyöfoorumi voi kehittää verkostoja?	10
2.4 Kuinka yhteistyöfoorumi voi käynnistää yhteistyötä?	11
3 Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli	12
3.1 Kohtaaminen: "Minä ja erilaisuuden kohtaaminen"	12
3.2 Dialogi: "Me ja dialogin luominen"	15
3.3 Verkostot: "Meille – Verkostojen kehittäminen"	17
3.4 Yhteistyö: "Meidän – eri sektoreiden välinen yhteistyö"	19
4 Yhteenveto	21
"Yhteistyöllä kotoutumiseen" Kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolkua	21
Määritelmät	22
Lähteet	23

Esipuhe ja kiitokset

Vantaan Nicehearts ry on perustettu 2001 edistämään tyttöjen ja naisten hyvinvointia. Yhdistys ylläpitää matalan kynnyksen kohtaamispaikkana ja oppimisympäristönä toimivaa Naisresurssikeskus Pihlajaa Vantaan Tikkurilassa osoitteessa Unikkotie 2 C, 2 krs. 01300 Vantaa.

Yhdistyksen palveluita ovat: sosiaalinen tukitoiminta, tyttötyö, kehittämis- ja tutkimustoiminta sekä naisten työllisyyden ja yrittäjyyden edistäminen. Lisäksi se järjestää vapaa-aikaa ja kulttuuriin liittyvää toimintaa. Kotisivut löytyvät osoitteesta www.nicehearts.com

Qutomo-projektin tavoitteena on rakentaa uudenlainen kotouttamispolku, joka huomioi eri kulttuurit, sukupuolen ja iän. Projekti on käynnistynyt 1.7.2012 ja jatkuu 31.5.2015 asti. Mukana on yhteiskunnan eri tasoilla toimivia tahoja. Projektia rahoittaa Euroopan unionin kotouttamisrahasto ja valvoo sisäasiainministeriön Solid-rahaston yksikkö.

Tarve tällaiselle kotouttamispolulle nousi esiin kahdessa aiemmassa projektissa (Rayn Kultsi-projekti ja Ely-keskuksen Nice-hanke). Ilmeni, että suuri ryhmä suomeen muuttaneista maahanmuuttajanaisista ei ole saanut apua eikä integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan. Margarita Sakilayan-Latvalan essee nostaa hyvin esiin tarpeen kehittää kotouttamispolkua kulttuuri- ja sukupuolisenäisyyksiksi:

”...*maahanmuuttaja naisen täytyy kohdata vähintään kaksi eri kulttuuria, toisaalta oma ja toisaalta isäntämaan kulttuuri. Maahanmuuttajanaiset joutuvat usein paradoksaaliseen tilanteeseen – heiltä odotetaan eniten, erityisesti perheen hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja jälkipolven kasvattamisessa. Maahanmuuttajanaisten odotetaan siirtävän kulttuuriset arvot jälkipolvelle ja samaan aikaan he itse ovat tuskin saaneet mitään tukea oman integraation edistämiseksi ja erityisesti sosioekonomisesta näkökulmasta.*

Joten näiden naisten erityiseen tilanteeseen tulisi panostaa tavalla, joka ei jätä heitä yhteiskunnan marginaaliin.” (Sakilayan-Latvala, Facilitating Integration of Immigrant Women in Vantaa.)

Naisresurssikeskus Pihlajassa käytetään kulttuuri- ja sukupuolisenäisyydestä ohjauksella, jota kehitetään kotouttamistyön välineeksi viranomaisten ja muiden palveluntarjoajien käyttöön.

Kotouttamistyössä ja sen kehittämisessä vaikutusten aikaansaaminen riippuu oleellisesti toimijoiden kyvystä rakentaa toimivia vuorovaikutussuhteita. Yhdistys toimii asiantuntijana ja edustaa eri kulttuureista tulevien naisten ja tyttöjen asioita sekä nostaa esiin ruohonjuuritasolta kerättyä tietoa aluekehittämiseen.

Kulttuuri ja sukupuolisenäisyyden kotouttamispolku toteuttaa kulttuurien välisen osaamisen kehittämisen erityistavoitetta. Qutomo-projektissa lähdettiin kehittämään kotoutumisen palveluita. Projektin kohderyhmänä ovat erityisesti kolmansien maiden kansalaiset, eivät pakolaiset. Koska suurimman osan kotoutumisen palveluista tuottavat kunnat, oli erityisenä tavoitteena saada kunta aidosti sitoutumaan projektiin kehittämistavoitteisiin.

Tavoitteena oli tuottaa palveluihin kohdistuvat kehittämisideat yhteistyöfoorumissa, ja lisäksi pyrittiin siihen, että palvelun tuottajat synnyttäisivät itse uusia kehittämisideoita kuulemansa ja kokemansa pohjalta. Tiedon keräämisen ja arvioimisen menetelmäksi valittiin osallistava toimintatutkimus.

Kädessäsi on Qutomo-projektin julkaisu, jonka tiedot on kerätty yhteistyöfoorumiin osallistuneilta tahoilta yhteiskehittämisen hengessä.

Kiitän kaikkia Qutomo-projektiin osallistuneita organisaatioiden, järjestöjen, kuntien, ministeriöiden, oppilaitosten, ammattiliittojen, yritysten ja verkostojen edus-

tajia. Erityinen kiitos kaikille kolmansien maiden kansalaisille, jotka annoitte meihin luottaen kokemuksemme käyttöömme. Kiitän erikseen myös Vantaan kaupungin viranomaisia Hannele Lautiolaa, Anu Anttilaa ja Kirsti Huvista, jotka lähditte avoimin mielin mukaan kehittämistyöhön tuoden omaa vahvaa osaamistanne käyttöömme projektin tavoitteen saavuttamiseksi. Kiitän Moniheli ry:tä, Luckan ry:tä ja Väestöliittoa sekä Helmo-projektia koko matkan kestäneestä yhteistyöstä. Kiitos myös yhteistyöfoorumiin osallistuneille asiantuntijoille ja tutkijoille.

Kiitos kirjottajille, Qutomo-projektin työntekijälle Margarita Saklayan-Latvalle, Marja-Liisa Rintala-Ahille sekä Diakin harjoittelijoille ja opinnäytetyön tekijöille Liisa Kinnuselle ja Tiina Kimarille.

We can do it!

Johanna Sjöholm
Toiminnanjohtaja, Vantaan Nicehearts ry
Koordinaattori, Qutomo-projekti

I Johdanto

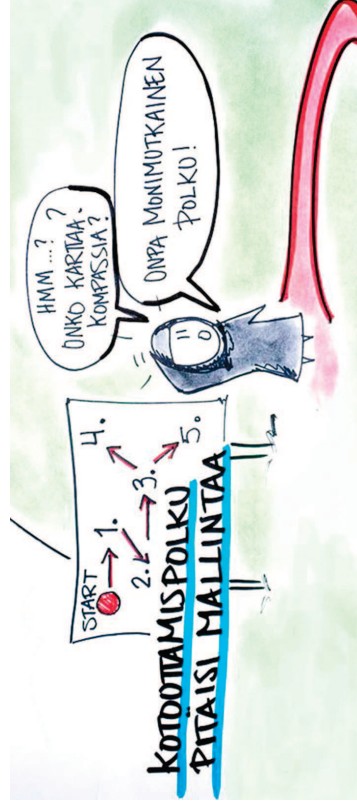
Tarvitseeko maahanmuuttajanainen erityisiä toimenpiteitä kotoutuakseen Suomalaiseen yhteiskuntaan?

Kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi, mikä tarkoittaa, että kotoutumisprosessi koskee kaikkia yhteiskunnan jäseniä ja toimijoita. Kun suomalainen yhteiskunta muuttuu yhä moninaisemmaksi, on kehitettävä palveluita niin, että ne vastaavat muuttuviin tarpeisiin. Maahanmuuttajanaiset ponnistelevat etsiessään paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Naiset ovat eri elämäntilanteissa, eri ikäisiä ja erilaisista taustoista. Kotoutukseen he tarvitsevat erityistä, räätälöityä tukea riippumatta siitä, ovatko he olleet Suomessa vuosia vai kuukausia.

Qutomo-projektin yhteistyöfoorumit ovat tarjonneet mahdollisuuden yhteiskunnan eri sektoreiden väliselle avoimelle dialogille, jonka pyrkimyksenä on ollut vahvistaa yhteistyötä kotoutumisen palveluiden parissa työskentelevien tahojen välillä. Kokemuksia ja toimintatapoja vaihtaan on keskusteltu siitä, miten kehittää kulttuuri- ja sukupuolisenäkökulmia työhöte kotouttamistyön tueksi. Naisten asemaa kotoutumisessa on pohdittu monesta eri näkökulmasta: koulutuksen, työllistymisen, kieltäiden, terveyden ja hyvinvoinnin kannalta.

Kulttuuri- ja sukupuolisenäkökulmien kotouttamispolun malli on kehitetty Qutomo-projektin järjestämässä **yhteistyöfoorumissa**, ja se perustuu eri sektoreiden, kuten kolmannien maiden kansalaisten (ei pakolaiset), viranomaisien, kolmannen sektorin ja oppilaitosten, edustajien ajatuksiin ja näkemyksiin. Tämän oppaan tarkoituksena on laajentaa ymmärrystämme ja osaamistamme sekä herätellä ajatuksia kulttuuri- ja sukupuolisenäkökulmien työtteenä kotouttamisen palveluissa.

Kulttuuri- ja sukupuolisenäkökulmien kotouttamispolkuun kuuluu neljä eri elementtiä, jotka ovat osittain päällekkäisiä ja limittyvät toinen toisiinsa: kohtaaminen,

dialogi, verkosto ja yhteistyö. Käyttämällä näitä neljää elementtiä on mahdollista huomioida kulttuurin ja sukupuolen vaikutukset omassa työssäsi. Nämä eri elementit kuvallaan tässä oppaassa kysymyksen, ehdotuksen ja esimerkein, joita on kerätty projektin aikana järjestetyissä kahdeksassa yhteistyöfoorumissa. Esittelemme myös dialogikeskusteluissa esiin nousseita ideoita. Opa sisältää suoria lainauksia, osallistujien ideoita, kokemuksia, ajatuksia ja huomioita kotoutumisesta suomalaisen yhteiskuntaan ja kotoutumispalveluihin. Haluamme herättää lukijan ajattelemaan ja pohtimaan, miten esittelemämme kulttuuri- ja sukupuolisenäkökulmia kotouttamispolun mallia voi hyödyntää omassa työssä. Opa on tarkoitettu kaikille kotoutumisen parissa työskenteleville.

2 Qutomon yhteistyöfoorumi

"Toimivalla keskustelufoorumilla käydään avointa näkemysten vaihtoa, jossa otetaan huomioon kaikki osapuolet. Hyvin organisoitu foorumi auttaa osanottajia luomaan pohjan yhteistyölle. Foorumilla voidaan sovittaa eturistiriitoja ja löytää yhteisiä ratkaisuja. Jatko toimilla voidaan tukea keskustelufoorumien tuloksia esimerkiksi vahvistamalla yhteisössä sosiaalisia verkostoja ja moniarvoisen yhteiskunnan jäsenten yhteistä identiteettiä." (Kotouttamisen käsikirja päättäjille ja käytännön toimijaille, 2010: 80)

Q utomo-yhteistyöfoorumi on innovatiivinen menetelmä yhteistyöskentelyyn, jossa yhteiskunnan eri sektorit voivat olla avoimessa dialogissa ja viedä eteenpäin yhdessä sovittuja ja asetettuja tavoitteita.

Yhteistyöfoorumissa:

- eri sektorit ja yhteiskunnan tasot ovat edustettuna: viranomaiset (julkinen), järjestöt (kolmas sektori), oppilaitokset (akateeminen) ja kolmansien maiden kansalaiset (asukkaat) sekä yksityinen sektori (yritykset)
- painotetaan kolmansien maiden kansalaisten äänen kuulemistä
- huomioidaan kulttuuri- ja sukupuolisenä suhteutumisen kontekstissa
- osallistajat ovat tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa
- hyödynnetään toiminnallisia menetelmiä ja tavoitellaan yhteisöoppimista
- osallistujia yhdistää yhteinen tavoite.

Qutomo-projekti on toteutettu osallistavan toimintatutkimuksen periaatteella, jotta eri sektoreiden edustajat voivat osallistua niin (kokemus)asiantuntijoina, kriitikoina kuin tutkijoinakin. Lähtökohdانا on teoreettisen ja käytännön tiedon yhdistäminen käymällä sektoreiden välistä dialogia. Tavoitteena on osallistujien voimaantumisen

nen syvemmällä tasolla, prosessissa, jossa he muodostavat ja käsittelevät itselleen hyödyllistä tietoa ja käytäntöjä (Reason, 1998:71). Tämä merkitsee myös sitä, että vaikka Qutomo-projektin pohjimmainen teema on kotoutuminen sen laajemmassa merkityksessä, tarkemmat teemat ja käsiteltävät aiheet valittiin yhteistyössä yhteistyöfoorumeihin osallistuneiden kanssa.

Läpi vietyä prosessia ja kerättyä tietoa analysoimalla nousi esiin neljä elementtiä, jotka muodostavat **Kulttuuri- ja sukupuolisenä suhteutumisen** **kotouttamispolun**: Kohtaaminen, Dialogi, Verkosto ja Yhteistyö. Seuraavissa luvuissa annetaan ideoita siihen, kuinka yhteistyöfoorumia voidaan käyttää sektoreita yhdistävänä ja osallistavana menetelmänä.

2.1 Kuinka yhteistyöfoorumi voi edistää KOHTAAMISTA?

"Asenteemme erilaisuutta kohtaan voivat joko sulkea pois mahdollisuudet vuorovaikutukseen tai muuttaa alun perin kielteiset tulkinnat hyödyllisiksi kysymyksiksi siitä, miksi reagoimme tietyillä tavoilla ja mitä kulttuurisia merkityksiä olemme saattaneet jättää huomaamatta" (Bennett & Salonen, 2007).

Jotta voimme avata mahdollisuuden dialogille, verkostoitumiselle ja yhteistyölle, ihmiset on tuotava yhteen. Ilman kohtaamista ei ole myöskään mahdollisuutta molemminpuolisiin oppimisprosesseihin, joissa erilaisista taustoista olevat ihmiset voivat olla vuorovaikutuksessa ja aikaansaada yhteisymmärrystä. Vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä on lukemattomia, ja kulttuuri on vain yksi niistä. Kulttuuri ei myöskään ole pysyvä, muuttumaton ihmisen ominaisuus. Arjen diskursseissa "kulttuuria" käytetään usein yksinkertaistavana selityksenä eri-

laisuudelle, mikä luo tiettyjä stereotyyppiä. Kuitenkaan eristäytyminen ja vuoro-vaikutuksen vähyyks ei välttämättä ole suora seuraus negatiivisista asenteista, mutta suurena vaikuttimena on myös kohtaamismahdollisuuksien puute. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen, 2011.)

Qutomon yhteistyöfoorumi tarjoaa tasapuolisen, avoimen areenan, jossa eri sektoreiden edustajat saavat mahdollisuuden toistensa kohtaamiseen ja mikä tärkeintä, myös kotoutumiseen liittyvien kokemusten, ideoiden ja käytäntöjen vaihtoon. Eri sektoreiden kohtaaminen yhteistyöfoorumissa antaa tilaa:

Eri näkökulmien esiin nostamiseen, ymmärryksen ja tietoisuuden lisääntymiseen

Eri sektoreiden kohtaaminen laajentaa näköaloja monin tavoin. Yhteistyöfoorumeiden avulla eri tahot voivat kuunnella toisiaan ja saavat tietää, mitä on menellään.

Eri tahojen tutustumiseen ja tiedon jakamiseen

Kolmansien maiden kansalaiselle se, miten yhteiskunta toimii, voi näyttäytyä hämmäntävänä, jopa käsittämättömänä. Kotoutuspalveluiden tarjoajien edustajien taustainen avoimessa dialogissa antaa eri tahoille kasvat ja tekee niistä tunnistettavia, mikä auttaa palvelujen ymmärtämisessä.

Asioiden näkemiseen laajemmassa perspektiivissä

Kolmansien maiden kansalaiset huomaavat, etteivät ole yksin uudessa maassa kotoutumisen monimutkaisessa prosessissa. Yhteistyöfoorumi antaa mahdollisuuden kuulla kokemuksia ja saada ideoita osallistumisesta ja vaikuttamisesta yhteiskunnan eri osa-alueilla. Dialogi toisten osallistujien kanssa tekee näkyviksi vaihtoehdot ja mahdollisuudet omalla kotoutumispolulla.

2.2.2 Kuinka yhteistyöfoorumi luo DIALOGIA?

”Vuoropuhelu on kaikissa kulttuureissa keino lisätä keskinäistä ymmärrystä ja luottamusta sekä ehkäistä ja ratkaista konflikteja. Kertaluonteisten ja pysyvien keskustelufoorumien avulla on mahdollista edistää kotoutumista lisäämällä yhteisymmärrystä ja luottamusta maahanmuuttajien, maassa asuvien, maahanmuuttajataustaisten ja maan syntyperäisten kansalaisten keskuudessa ja näiden ryhmien välillä sekä näiden ryhmien ja viranomaisten välillä.” (Kotouttamisen käsikirja päättäjille ja käytännön toimijoille, 2010: 80)

Dialogin avulla voidaan lisätä erilaisten näkökulmien yhteistä ymmärtämistä sekä osallistujien kulttuurivälisiä kompetenssia ja tietoisuutta. Yhteistyöfoorumin tavoitteena on eri sektorien edustajien kokoontuminen tasa-arvoisessa tilassa, jossa osallistujien puheet ja eri näkökulmat tulevat kuulluksi. Kunnetaan kotoutuspalvelujen asiakkaita, kuten kolmansien maiden kansalaiset, mukaan dialogiin, siirrytään eteenpäin maahanmuuttajaa passiivisena kohteena pitävästä diskursista, jota usein käytetään esimerkiksi puhuttaessa kotoutumisesta, kulttuuri-eroista ja monikulttuurisuudesta.

Kenen tieto ”kuullaan” monikulttuuristen naisten poliitikassa? Ja mikä informaatio kuuluu ”tietona”? (Salla Tuori, yhteistyöfoorumi 2.)

Eri sektoreiden välistä avointa dialogia luodaan yhteistyöfoorumissa seuraavien keinojen avulla:

Tasa-arvoinen aika ja paikka dialogille

Vältausteiden korostuminen vältetään esimerkiksi nimilapulla, joissa ei määritellä osallistujan asemaa. Tämä auttaa keskustelemaan rakentavasti ilman painetta tarpeettomaan luokitteluun.

Kielimuurin ylittäminen

Dialogissa kieli on tärkeä työkalu. Jos osallistujilla ei ole yhteistä kieltä, on löydettävä keinoja, jolla voi käydä keskustelua kasvatusten ilman kääntävää välikättä, onhan palnotus avoimessa dialogissa. Tasapuolisen ja toimivan osallistumisen takaamiseksi osallistujille annetaan mahdollisuus keskustella itselleen sopivimmalla kielellä. Esimerkiksi Outoon yhteistyöfoorumissa ratkaisuna toimi englanninkielisten ja suomenkielisen ryhmien muodostaminen, ja samalla kuitenkin varmistettiin, että molemmissa ryhmässä oli kaikkien sektoreiden edustajia. Eistysten diat, kutsut ja ohjelma käännettiin etukäteen suomesta englanniksi sekä toisin päin ja jaettiin ennen esitystä.

Dialogin luomisen työkalut

Yhteistyöfoorumissa kaikkien osallistumista helpotetaan eri keinoin, jotka huomioivat osallistujien erilaiset lähtötasot (kielellä, koulutus, tausta, sektori jne.). Erytshuomiota kiinnitetään päivän teeman muotoilemiseen kaikille näkökulmille avoimella tavalla. Outoon yhteistyöfoorumissa on kokeiltu useita menetelmiä, joista toimivimmiksi on todettu:

1. Audiovisuaalinen alustus

Outoon yhteistyöfoorumissa videoalustus päivän aiheesta (sisältää haastatteluja, taustatietoja tms.) on todettu toimivaksi viestin vahvistamisessa. Se on herättänyt ajatuksia osallistujissa ja luonut suunnan päivän keskustelulle.

2. Pienryhmäkeskustelu

Pienryhmäkeskusteluissa käytetään erilaisia menetelmiä ja vaihdellaan ryhmän kokoa sekä pohdittavia kysymyksiä. Pienissä ryhmässä keskustelussa on mahdollista mennä syvälle aiheisiin, ja se antaa mahdollisuuden osallistua myös niille, jotka eivät uskalla tai halua puhua isossa ryhmässä. Yhteistyöfoorumissa käytettiin muun muassa World Café -menetelmää, dialogikortteja, roolipelejä, draamaa ja pelejä. Interaktiivinen paneelikeskustelu, johon valitaan edustajat kustakin pienryhmästä, toimii yhteenvedonä pienryhmässä esiin tulleista ideoista.

3. Avoin keskustelu

Avoimen keskustelun avaaminen esitysten jälkeen sekä yhteistyöfoorumissa ja lopussa antaa mahdollisuuden ideoiden vaihtoon ja väittelyyn. Kun kaikki osallistujat ovat läsnä samassa tilassa, eri sektorit voivat esittää toisilleen kysymyksiä ja antaa vastauksia sekä saada yhdessä aikaan ratkaisuja.

2.3 Kuinka yhteistyöfoorumi voi kehittää VERKOSTOJA?

”Ystävyyssuhteet ja kansalaisyhteiskunta tarjoavat yksilöille mahdollisuuksia mielekkääseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen paikallistasolla. Sosiaalisten verkostojen vahvuus vaikuttaa yhteisön sisäiseen luottamukseen ja solidaarisuuteen sekä asukaiden henkilökohtaiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin.” (Kotouttamisen käsikirja päättäjille ja käyttäjien toimijoille, 2010: 81)

Verkostot ovat Qutomo-projektin oleellinen elementti. Matkan varrella kerätyn laajan verkoston avulla Qutomon toimintamalli on kehittynyt tehokkaaksi ja tulokselliseksi. Verkosto ulottuu Vantaan kaupungin ja valtion viranomaisista

monikulttuurisella kentällä työskenteleviin organisaatioihin, kolmanteen sektoriin, oppilaitoksiin, opiskelijoihin ja kolmansien maiden kansalaisiin.

Qutomon yhteistyöfoorumi tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden eri sektoreiden verkostoitumiselle. Kolmansien maiden kansalaisia verkostoituminen yhteistyöfoorumissa voi hyödyttää kaikilla elämänaluilla, esimerkiksi auttaa löytämään töitä, koulutuspaikan tai muita palveluja – ja ystäviä. Samalla palveluntarjoajat voivat löytää asiakkaita sekä luoda kontakteja toisiin kotouttamisen alalla työskenteleviin.

Miten edistää verkostoitumista yhteistyöfoorumin avulla?

Relevanttien tahojen koolle kutsuminen

Yhteistyökumppanit, asiantuntijat, panelistit, työpajojen vetäjät sekä vieraat kutsutaan foorumin aiheen perusteella: kenellä on aiheen kannalta erityistä tietoa, asiantuntemusta tai kokemusta ja kuka voisi eniten hyötyä foorumin sisällöstä.

Aika ja paikka

Huolimatta usein tiukasta aikataulusta yhteistyöfoorumin ohjelma tehdään niin joustavaksi, että ihmisillä on mahdollisuus rakentaa verkostojaan. Pidentetty lounastunti on tarkoitettu verkostoitumista varten: keskustelujen jatkamista, kysymyksiä ja toisiin tutustumista.

Verkostojen ylläpitäminen

Osallistujat voivat pitää yllä yhteistyöfoorumissa luomiaan verkostoja, kun heille lähetetään kunkin foorumin jälkeen osallistujalista ja tiivistelmä foorumissa syntyneistä ideoista. Näin osallistujat saavat mahdollisuuden olla vastaisuudessaakin yhteydessä toisiinsa, mahdollisesti yhteistyön merkeissä. Keskusteluja jatketaan sosiaalista mediaa hyödyntäen: kirjoittamalla aiheista ja yhteistyökumppaneiden toiminnasta Qutomon blogissa ja Facebookissa.

2.4 Kuinka yhteistyöfoorumi voi käynnistää YHTEISTYÖTÄ?

Foorumin osanottajat sitoutuvat oppimaan toisiltaan. Samalla osanottajat pyrkivät erilaisen näkemystensä pohjalta määrittelemään yhdessä ongelman, kehittämään luottamusta ja löytämään keinot tehdä yhteistyötä ongelman ratkaisemiseksi.” (Kotouttamisen käsikirja päättäjille ja käytännön toimijaille, 2010: 82.)

Yhteistyö eri sektoreiden välillä on välttämättömyys kotouttamisen palveluissa, joissa tavoitteet ja ongelmat ovat pääasiallisesti samoja ja resurssit ovat sekä rajalliset että jaetut. Tietoisuus muiden tahojen tekemästä työstä, heidän näkökulmiensa kuuleminen ja kontaktien luominen (kohtaaminen, dialogi ja verkostoituminen) on perusta yhteistyölle. Yhteistyön tekeminen vastuuta jakaen ja kontakteja hyödyntäen vastaa kentällä usein esiin nousevaan ongelmaan: asiakkaiden asioiden käsitteilyyn ei ole tarpeeksi aikaa eikä resursseja.

Qutomon yhteistyöfoorumi on edistänyt yhteistyön käynnistämistä eri sektoreiden välillä seuraavilla tavoilla:

Eri tahojen osaamisen ja asiantuntemuksen hyödyntäminen sekä jakaminen

Yhteistyöfoorumiin osallistuvat tahot voivat pitää esityksiä päivän aiheesta omasta näkökulmastaan ja vastata osallistujien kysymyksiin.

Yhteistyön periaatetta jatkaen

Qutomo jakaa kerätyn tiedon yhteistyötahojen käyttöön jokaisen foorumin jälkeen työpajojen yhteenvedot sekä osallistujalista lähetetään osallistujille ja annetaan heille mahdollisuus pohtia tuloksia sekä jatkaa ja kehittää yhteistyötä foorumaiden ulkopuolella. Näin yhteistyöfoorumissa aikaansaadut ideat ja tieto voidaan hyödyntää laajasti.

Opintomatka Tanskaan, Kööpenhaminaan 2.–4.10.2013

Qutomon järjestämällä opintomatalla oli mukana edustajia Vantaan kaupungilta, järjestöistä, kolmansien maiden kansalaisista ja oppilaitoksista. Opintomatkan tavoite oli vaihtaa ajatuksia kotoutumisen ja naisten parissa työskentelevien tahojen kanssa toisessa Pohjoismaassa ja avata mahdollisuus yhteistyölle. Hyödyllisten kontaktien luomisen lisäksi matka vahvisti luottamusta ja dialogia opintomatalle osallistuneiden tahojen välillä, minkä myötä tehtiin yhteinen projektialoite.

3 Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivinen kotouttamispolun malli

3.1 Kohtaaminen ”Minä ja erilaisuuden kohtaaminen”

Käikillä on oma yksilöllinen kotoutumispolku. Kotoutuminen on jokaiselle henkilökohtainen prosessi, joka alkaa jo ennen Suomeen saapumista. Kolmansien maiden kansalaiset tulevat Suomeen eri syistä – jotkut avioliiton vuoksi, toiset taas työn tai opiskelun perässä. Toiset voivat sopeutua uuteen ympäristöön nopeammin, kun taas joillakin kotoutuminen kestää kauemmin.

Kohtaaminen
”Minä”
Erilaisuuden kohtaaminen

Dialogi
”Me”
Dialogin luominen

Yhteistyö
”Meidän”
Eri sektoreiden välinen yhteistyö

Verkostot
”Meille”
Verkostojen kehittäminen

Yhteistyöfoorumeiden osallistujien näkökulmia erilaisuuden kohtaamiseen:

Kieli ei ole ainoa väylä kotoutumiseen! "Vaikka osaisit kielen, voit silti kohdata suomalaisia, jotka eivät halua olla kanssasi tekemisissä."

Hyväksytään jokainen omana itsenään!
"Alussa kaikilla on hankalaa, mutta pikkujhljaa alat ymmärtää suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa paremmin. Sen jälkeen asiat eivät näytä enää niin vaikeilta. Ihmisten erilaisuus täytyy hyväksyä, ja jokaisen täytyy antaa olla sellainen kuin on."

Kotoutuminen on prosessi! "On sinun vastuullasi oppia suomea, jos sinä olet uusi täällä. Se on osa kulttuuria, ja ihmiset arvostavat omaa kieltään. Jos tämä keskustelu olisi tapahtunut viisi vuotta sitten, olisin ollut eri ihminen. Jos tämä keskustelu olisi tapahtunut kaksi vuotta sitten, kun olin jo Suomessa, minulla olisi voinut olla eri näkökulma asiaan. Joten kotoutuminen todellakin on prosessi. Prosessissa on mukana monia asioita, kuten kulttuuri, ja sinun täytyy käydä ne läpi päästäkseeni eteenpäin."

Pohdittavaksi!

Millä tavoin voimme mielestäsi kannustaa kohtaamiseen?

Onko sinulla muista kulttuurista stereotyyppioita, jotka voivat vaikuttaa kohtaamiseen, kun tapaavat eri kulttuureista tulevia ihmisiä?

Kulttuuri on luonnollinen osa jokaisen elämää ja avointa yhteiskuntaa. Arvomme, asenteemme, uskokuksomme ja toimintatapamme ovat muokkautuneet kasvatuksen ja ympäristön vaikutuksesta. Olemme tottuneet tietynlaisiin tapoihin tehdä asioita. Asiakkaitamme, naapurinamme tai ystäväihämme voi olla monen eri kulttuurin edustajia, niin kantasuomalaisia kuin maahan muuttaneitakin. Meidän tulisi ymmärtää heitä ja heidän näkemyksiään, vaikka ne eroaisivatkin omastamme. Omien arvojen ja asenteiden tiedostaminen auttaa sensitiivisen kohtaamisen luomisessa niin, että voimme kaikki tuntea olomme arvostetuksi. Meillä kaikilla on stereotyyppisiä ennakkoluuloja toisista kulttuureista, mutta kulttuuria ei pitäisi nähdä jonakin erilaisena ja meitä erottavana tekijänä. Tarvitaan avointa, uudenlaista ja laajempaa näkemystä erilaisuuden kohtaamiseen.

Ehdotuksia yhteistyöfoorumin osallistujilta kulttuuri- ja sukupuolisenäisten koh-
taamisen edistämiseksi:

Empatia! "Kotoutuminen on kaksisuun-
tainen prosessi, jossa tarvitaan paljon
empatiaa. Empatiaa tarvitaan vastaan-
ottavalta yhteiskunnalta, joka huoma-
a ja ymmärtää millaisia haasteita ihmiset
käyvät läpi. Neuvonta uusista asioista
uudessa maassa on tärkeää, ja tarvitaan
empatiaa maahan muuttavia kohtaan.
Kotoutuminen voi olla ihmisille vaikeaa,
koska kulttuureissa on paljon oppimis-
eroja. On paljon asioita tehtävänä ja
ymmärrettävänä. Joidenkin ihmisten
on vaikea kotoutua, koska he tuntevat
itsensä aina syrjäytyneiksi tai itseänsä
kohtaan hyökätyn. Ihmisten täytyisi
ymmärtää toisiaan ilman syrjintää tai
poissulkemista."

Ymmärrys! "Kulttuurinen
sensitiivisyys on sitä, että yrit-
tää ymmärtää muiden tapaa
elää, vaikka se ei olisi suoma-
lainen tapa. Sensitiivisyys on
sitä, että yrittää ymmärtää
erilaisuutta. Jokin voi olla eri-
laista, kuin mihin olet tottu-
nut, esimerkiksi lattialla istuen
syöminen. Se voi olla jollekin
normaalia ja tämä on tärkeää
tiedostaa."

Joustavuus! "Kotoutuminen on kaksi-
suuntaista. Ei pelkästään Suomeen
muuttavien tarvitse joustaa, vaan myös
vastaanottavan yhteiskunnan täytyisi
olla avoin ja joustava. En tarkoita, että
kaikkia sääntöjä täytyy muuttaa meitä
maahanmuuttajia varten, mutta edes
jotkut myönnötykset olisivat terve-
tulleita. Ottakaa meidät huomioon ja
olkaa kulttuurisensitiivisiä."

Kunnioitus! "Sinun täytyy
kunnioittaa toisten valintoja. Si-
nun ei tarvitse olla samaa mieltä,
mutta ympärilläsi olevien ihmisten
valintoja täytyy kunnioittaa. Jos
työskentelet palvelualalla, sinun
täytyy kunnioittaa asiakkaita, hei-
dän halujaan ja toiveitaan, vaikka
ne olisivat erilaisia. Vaikka sinulla
olisi erilaisia mielipiteitä ja tuntu-
isit valinnan olevan väärin, sinulla ei
ole oikeutta sanoa toiselle, että
hän on väärässä, näin asia tehdään
ja tämä on ainoa oikea tapa. Eli
idea siitä, että on oikea ja väärä,
ja jos teet erilalla kuin minä, teet
väärin."

3.2 Dialogi ”Me ja dialogin luominen”

Dialogi auttaa ymmärtämään toista ihmistä ja kohtaamaan erilaisuuden. Dialogi on vuoropuhelua, jossa kaikki osapuolet saavat äänensä kuuluville. Dialogissa suhteessa tärkeää on **kunniottava kohtaaminen, läsnäolo, avoimuus, kärsivällisyys**, erilaisuuden ymmärtäminen sekä **toiseen uskominen ja luottaminen**. Meidän täytyisi kuunnella toistemme näkemyksiä ja kokemuksia. Kaikilla tulisi olla mahdollisuus yksilölliseen kohtaamiseen ja kuulluksi tulemiseen. Jokainen tulee huomioida yksilönä, jolla on toiveita, haaveita ja tulevaisuuden suunnitelmia kulttuurista taustasta huolimatta.

Yhteistyöfoorumien osallistujien näkökulmia dialogin luomiseen:

”Säännöt on määriteltävä jo valmiiksi! Jos et seuraa niitä, tuntuu siltä, että oletetaan, ettet ole kotoutunut. Täällä sinun täytyy mennä kotoutuskoulutukseen, ennen kuin pääset tekemään, mitä haluaisit. Et voi edetä, ellei käy kurssia. Toisissa paikoissa sinun ei tarvitse käydä mitään kursseja, ennen kuin voit aloittaa pieniä projekteja. Joskus on vaikeaa seurata sääntöjä. Säännöt on jo valmiiksi määriteltävä meille, ja jos et noudata niitä, et voi päästä pitkälle.”

Prosessissa mukanaolo on tärkeää! ”Sinun täytyy olla joustava, jotta voit arvioida tilannetta ja seurata omaa polkuasi. Sinun täytyy antaa itsesi mahdollisuus olla mukana. Esimerkiksi viranomaiskiemurat eivät välttämättä ole loogisia tai joustavia, mutta sinun täytyy silti olla mukana prosessissa.”

Minäkin olen osa Suomea! ”Kotoutumisesta on tullut osa päivittäistä elämäni. Joka päivä tunnen olevani paremmin kotoutunut Suomeen. Minua kuitenkin vaivaa, tullaanko minua aina kohtelemaan maahanmuuttajana. Minun perheeni asuu yhä Suomen ulkopuolella, ja voin käydä vieraillessa heidän luonaan toisinaan. Minua häiritsee se, kun ihmiset kysyvät: ”Mitä teet täällä, miksi juuri Suomi?”. Tämä on minun asuinpaikkani, elämäni ja kotini on täällä. Tunnen olevani täällä kokonainen.”

Pohdittavaksi!

Kuin voimme varmistaa, että kaikkien ääni tulee kuulluksi?

Kuin voit edistää dialogia eri sektoreiden välillä?

Yhteistyöfoorumien osallistujien ehdotuksia kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen dialogin edistämiseksi:

Kohtaaminen yksinä! "Jo ensimmäisellä askeleella, ensimmäisessä kohtaamisessa täytyy ottaa huomioon, kuka ihminen on, eikä nähdä häntä vain maahanmuuttajana." On huomioitava, onko maahanmuuttaja nainen vai mies ja onko joitakin kulttuurisensitiivisiä asioita, joita täytyy ottaa huomioon. Jos maahanmuuttaja on nainen, haluaako hän palvelua pelkästään naisilta? Täytyy pohtia, voiko hän seurata normaalia kotoutumispolkua vai tarvitseeko hän jotain muuta. Jos hän tarvitsee jotain muuta, mitä se on?"

Räätälöityjä palveluita! "Minun mielestäni palvelujen laatu paranee, jos me räätälöimme niitä yksilöllisten tarpeiden mukaan eikä tosinpäin niin, että palvelut ovat kaikille identtisiä."

Kuunnellaan tarkasti! "Jos tapaavat henkilön ja oletat, että tätä hän tarvitsee ja haluaa, ennakkoluulosi voi pilata koko suhteen. Tällöin kuulet, mitä haluat kuulla, etkä välttämättä, mitä hänellä on sanottavaa." "Olen tilanteessa, jossa ihmiset olettavat minun jatkavan opintojani, mutta en todellakaan halua enää opiskella. Olen opiskellut tarpeeksi, ja vielä korkealla tasolla. Nyt haluan vahvistaa asemaani työelämässä."

Kielen merkitys kotoutumisessa! "Olen sitä mieltä, että maan kielen puhuminen ja osaaminen vahvistaa itsetuntoa. On tärkeää, että kaikkea kielitaitoa arvostetaan kielikursseilla. Minusta on tosi tärkeää, että kielikursseille osallistujat pitäisi kartoittaa järkevästi: mistä sinä tulet, kuka sinä olet, mistä tasosta sinä lähdet. Kaikkien ei tarvitse olla samassa luokassa. Ihmisten osaaminen ja ominaisuudet täytyy ottaa huomioon."

Tarvitaanko maahanmuuttajille erillisiä palveluita? Heillä voi olla erityistarpeita, jotka täytyy ottaa huomioon, mutta toisaalta liika palveluiden erottelu voi luoda toiseutta. Kotouttamispolkua luodessa tehdään oletuksia, eikä systeemiä aina tunnista kotoutujan todellisia tarpeita. Palveluiden täytyisi olla asiakaslähtöisempiä ja niitä tulee kehittää käyttäjien kokemusten ja ajatusten perusteella. Kulttuurien väliset erot voivat ilmetä esimerkiksi sukupuolirooleissa. Suomeen muuttanut nainen, joka haluaa olla kotiäiti, mikä on muissa kulttuureissa yleisempää kuin suomalaisessa kulttuurissa, joutuu kotouttamiskoulutusta saadakseen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, vaikka hänellä ei olisi kyseisessä elämäntilanteessa halua työelämään. Tällaisissa tilanteissa kotouttamispolkua täytyisi pohtia uudelleen.

Ihmisiä kategorisoidaan ja lokeroidaan helposti. Väliinpuotojia syntyy, jos ihmiset eivät sovi annettuun muottiin. Kotoutumisprosessin myötä oma identiteetti muuttuu. Kotoutumiseen ei kuulu ainoastaan työllistyminen ja kielen oppiminen, vaan siihen liittyvät tiivistä myös sosiaalisen verkoston rakentaminen, yhteiskunnallinen osallistuminen sekä viihtyminen. Sosiaalinen hyväksyntä on tärkeää ja se, että tuntee itsensä tarpeelliseksi.

3.3 Verkostot ”Meille – Verkostojen kehittämisen”

Erillisiä verkostoja tarvitaan, koska yhteydet erilaisiin ihmisiin voivat antaa uusia näkökulmia ja tukea elämään. Suomeen muuttaneilla ei välttämättä ole minikäänlaisia paikallisia sosiaalisia verkostoja, eikä hän tiedä, miten tai mistä aloittaa niiden luominen. Yhteistyöfoorumeissa on tullut esille kolmansien maiden kansalaisten kokema verkostojen tärkeys kotoutumisen edistäjänä. Sosiaalisen verkoston avulla voi löytyä mielekäs työpaikka, ja sosiaalisuus antaa mahdollisuuden kehittää suomen kielen taitoa. Maahanmuuttajien välistä verkostoa voidaan hyödyntää kotoutumisprosessissa ja palveluiden kehittämisessä, muun muassa vertaistukena ja kulttuuritulkauksena.

Yhteistyöfoorumeiden keskusteluista kerättyjä ajatuksia verkostoitumisesta:

Sosiaalinen verkosto on tärkeä! ”Jos sinulla on menossa kriisi, verkostoituminen voi auttaa. Verkoston tuoman tuen avulla voit pystyä keskittymään paremmin. Hyvä esimerkki on oma eroni viime vuonna. En nähnyt eron olevan lähellä, ja se oli minulle hyvin rankkaa. Minulle verkosto oli tärkeämpää kuin kieli. En tiennyt, mihin mennä tai voisinko jäädä maahan. Menin paniikkiin, mutta verkoston avulla pääsin taas jalollieni. Sosiaalisella tukiverkostolla en tarkoita pelkästään ystäviä, vaan mitä tahansa kontakteja.”

Kotoutuminen ystävien avulla! ”Mielestäni on hyvä alku, jos alat osallistua suomalaiseseen yhteiskuntaan. Suomessa on vahva yhdistyskulttuuri. Sen kautta kotoutuminen on yksi mahdollisuus. Toinen on harrastukset. Minä pidän laulamisesta, voisin etsiä paikallisen kuoron ja saada ystäviä sitä kautta. Sinun täytyy etsiä jotain, josta pidät ja jossa olet hyvä. Sinun täytyy etsiä ihmisiä, jotka pitävät samoista asioista kun sinä.”

Tee se itse! ”Mieleni on vaihdellut sen suhteen, jännäkö tänne opintojeni jälkeen. Aluksi ajattelin, että opin kielen, joten jään. Jonkin ajan kuluttua tuntui, että haluan mennä takaisin. Tämä epärointi vaikutti vahvasti siihen, kuinka ajattelin asioista parin kuukauden jälkeen. Minusta tuntui, että en ole haluttu, eikä koulu auttanut minua työn hankkimisessa. Akateemisen itäisyyden idea on, että jos haluat jotakin, sinun täytyy tehdä se itse.”

Pohdittavaksi!
Kunka voit edistää verkostojen luomisen avulla kaksisuuntaista kotoutumista?

Kotoutuminen ei kuitenkaan koske pelkästään maahanmuuttajia – me kaikki olemme mukana rakentamassa osallistavaa Suomea, jossa maahan muutaneet ovat tasavertaisia kansalaisia. Kotouttamista tapahtuu joka paikassa: kaupan kassalla, naapurissa ja bussissa, kaikki ovat mukana kotouttamisessa. Kotoutamisen täytyisi olla siis kaksisuuntaista, meidän kaikkien täytyy olla valmiita hyväksymään erilaisia ihmisiä eri kulttuureista ja taustoista osaksi verkostojamme ja entistä moninaisempaa suomalaista yhteiskuntaa.

Yhteistyöfoorumin osallistujien ehdotuksia verkostoitumisen mahdollistamiseksi:

Verkostojen luominen harrastusten kautta!
"Urheileminen on hyväksyttävä. Jos haluat tutustua suomalaisiin, sinun täytyy aloittaa urheilu. Monet ihmiset saavat loistavia kontakteja urheiluharrastuksen kautta. Urheiluharrastuksen kautta tapaamani ihmiset auttoivat minua luomaan kontakteja ja hakemaan töitä. Sosiaalisten suhteiden kautta voit tuntea olevasi kotona Suomessa, urheilun kautta löysin jopa poikaystäväni. Urheilu on yksi tapa kotoutua ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Urheilun avulla luotujen sosiaalisten suhteiden kautta sinua kohdellaan uutena ihmisenä, ei pelkästään maahanmuuttajana."

Lisää mahdollisuuksia verkostoitumiseen!
"Ehkä voitaisiin järjestää tapahtumia, joissa olisi osallistujina sekä suomalaisia että maahanmuuttajia. Myös tapahtumia, joissa työnantajat voivat tavata maahanmuuttajia. Ehkä asenteita voitaisiin muuttaa tällaisten tapahtumien avulla."

Tukihenkiöitä tarvitaan! "Sellaisia tukihenkiöitä tarvitaan lisää, joilla olisi aikaa kuunnella, mitä ihminen todella haluaa, ja jotka voisivat auttaa palveluiden löytämisessä, jotka eivät vain antaisi osoiteilappua käteen ja sanoisi: mene tänne."

Erlaisten verkostojen tärkeys! "Joillakin ihmisillä on hyvä verkosto, mutta vain oman yhteisönsä sisällä. Mielestäni täytyy luoda erilaisia verkostoja myös oman yhteisön ulkopuolelle. On tärkeämpää olla monia erilaisia verkostoja kuin vain yksi omassa yhteisössä."

3.4 Yhteistyö ”Meidän – eri sektoreiden välinen yhteistyö”

Kotouttamistyössä työnjako eri toimijoiden välillä vaihtelee, eikä vastuunjako ole selkeää. Esimerkiksi viranomaiset toivovat selkeyttä, ammattimaisuutta ja jatkuvuutta järjestöjen toiminnalta. Kotouttamispalveluiden kokonaisuuteen tarvittaisiin koordinoitua, tiedotusta ja parempaa tuntemusta eri palveluista. Verkostotyötä voidaan edistää yhteisten kokousten avulla, ja konkreettista yhteistyötä voidaan lähteä pohtimaan toimija- ja työntekijätasolla. Hienot ideat voivat toteutua, kun eri toimijat istuvat yhteen pohtimaan yhteistyötä. (Lautiola, 2013.)

Yhteistyöfoorumien keskusteluista kerättyjä ajatuksia yhteistyöstä:

Tietoa! ”Kun muutat Suomeen, et tiedä monia asioita, kuten mitä missäkin on menellään ja kuinka asiat hoidetaan. Et ymmärrä kaikkia asioita, miten täällä on tapana tehdä. Sinun täytyy löytää oikeat yhteistyökumppanit. Tunnet itsesi eristetyksi. Tiedon puute ei palvele kotoutumisprosessissa. En tiedä kerrotaanko kotouttamiseen liittyvissä esitteissä näistä asioista.”

Läpinäkyvyyttä! ”Maahanmuuttajille jaetun tiedon täytyisi olla läpinäkyvämpää ja informatiivista. Kun yritin etsiä internetistä tietoa kotouttamispalveluista, löysin maahanmuuttoviraston sivuille, mutta ainoa tieto, jonka sieltä löysin, liittyi oleskeluluvan hakemiseen. Muita erityisiä tietoja oli vaikea löytää ja ylipäätään tietoa siitä, millaisiin palveluihin olen oikeutettu. Jossain internetsivulla tai tietokannassa voisi olla lista palveluista. Ollisi helpompaa, jos maahanmuuttajat tietäisivät, millaista apua voivat saada.”

Olen enemmän kuin taustani!
”Jos katsotaan omaa esimerkkiäni ja myös tutkimustietoa työllistyneistä maahanmuuttajista, huomataan, että maahanmuuttajia palkataan yksinkertaisiin töihin ja he ovat alityöllistettyjä. Heille ei anneta samanlaisia mahdollisuuksia kuin suomalaisille, tai heille ei makseta yhtä hyvää palkkaa. Tämä näyttää olevan ongelma muissakin valtioissa: maahanmuuttajat eivät pääse samaan työhön, kuin mihin pääsisivät kotimaassaan. Ongelmana on se, että maahanmuuttajissa ei nähdä taitoja ja lahjakkuutta.”

Pohdittavaksi!

Milainen yhteistyö olisi sinulle tai organisaatiosi hedelmällisintä?

Kuinka voimme edistää kotoutumista verkostoyhteistyön avulla?

Yhteistyöfoorumin osallistujien toimintaehdotuksia yhteistyöhön eri toimijoiden välillä:

Tiedon läpinäkyvyys! "Pitäisi järjestää tapahtumia, joiden avulla maahanmuuttajien tietoisuus palveluista ja yhteiskunnasta kasvaa. Jos puhun vaikka Vantaasta, siellä on paljon palveluita tarjolla, mutta ihmiset eivät tiedä niistä. Se on asian ydin. Sitten ihmiset sanovat, että pitäisi olla näitä ja näitä palveluita. Apu ei voi tulla ihmisten koteihin, vaan ihmisten on lähdettävä kodeista palveluiden luo. Ihmisten täytyy luoda sosiaalisia verkostoja. Täytyisi järjestää tietosuutta kasvattavia ohjelmia ja tapahtumia."

Kohtaamismahdollisuuksia! "Maahanmuuttajat tarvitsevat kohtaamismahdollisuuksia suomalaisen yhteiskunnan kanssa. Olen huomannut, että monet maahanmuuttajat rakentavat verkostoja vain omassa yhteisössään, mutta eivät suomalaisen kanssa. Ehkä eri sektoreiden yhteistyöllä maahanmuuttajia voitaisiin opastaa osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja lisätä tietoisuutta maahanmuuttajista myös suomalaiselle yhteiskunnalle."

Yhteistyöfoorumeiden avulla olemme koonneet eri toimijat yhteen. Yhteistyöfoorumeissa kolmansien maiden kansalaisten ääni on päässyt esille, ja he ovat voineet antaa avoimessa dialogissa omia kehittämis ehdotuksiaan kotoutumispalvelun parantamiseksi ja esimerkkejä siitä, mihin toimijoiden yhteistyötä tarvitaan. Yhteistyöfoorumeiden tarjoaman verkostoitumisen avulla eri toimijat ovat voineet pohtia yhdessä, kuinka kehittää yhteistyötä niin, että se tukisi kotouttamispolun rakentamista entistä kulttuuri- ja sukupuolisensitivisempään suuntaan.

Yhteistyötä myös Suomen ulkopuolella! "Olisi hyvä, jos ulkomailla sijaitsevien suomalaisten kulttuurijohdistysten ja suurlihetysten kesken olisi enemmän yhteistyötä. Esimerkiksi Suomeen muuttaville ihmisille voisi järjestää kielikursseja yhteistyössä."

4 Yhteenvedo

”Yhteistyöllä kotoutumiseen” Kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolkua

Kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen kotouttamispolun rakentamisessa oli erittäin tärkeää, että kohtaamistapahtumat, kuten yhteistyöfoorumit, järjestettiin. Qutomo-projektin yhteistyöfoorumit ovat tarjonneet mahdollisuuden yhteiskunnan eri sektoreiden väliselle avoimelle dialogille, jonka pyrkimyksenä on ollut vahvistaa yhteistyötä kotoutumisen palveluiden parissa työskentelevien tahojen välillä. Kokemuksia ja toimintatapoja sekä näkemyksiä vaihtaan on keskusteltu siitä, miten kehittää kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisempi työote kotouttamistyön tueksi. Naisten asemaa kotoutumisessa on pohdittu monesta eri näkökulmasta: koulutuksen, työllistymisen, kieltäiden, terveyden ja hyvinvoinnin kannalta. Qutomo- projektin tuottamat yhteistyöfoorumit ovat tuoneet runsaasti tietoa kaikille osallistujille levitettäväksi ja toimeenpantavaksi eri yhteiskunnan tasoille.

Kohtaaminen on ensimmäinen askel kohti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolkua. Erialaisten ihmisten avoin kohtaaminen ja dialogin käynnistäminen heidän kanssa mahdollistaa verkostojen luomisen. Nämä verkostot voivat johtaa yhteistyöhön. Avoin, uudenlainen ja laajempi näkemys erilaisuuden kohtaamiseen vaikuttaa merkittävästi kotoutumisen edistymisessä. Kohtaamistapahtumat mahdollistavat kantäväestön ja maahan muualta muuttaneiden kohtaamista ja edistävät verkostojen kehittymistä ja laajentumista.

On selkeä tarve tuottaa positiiviseen asennemuutokseen ja tiedon lisäämiseen suunnattuja tapahtumia tai koulutuksia. Dialogin avulla tapahtumat ja koulutukset edistävät monimuotoisuuden ja eri kulttuurien parempaa ymmärtämistä sekä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen näkemyksen ja osaamisen kehittymistä. Dialogin avulla

voidaan kehittää räätälöityjä, joustavia ja asiakaslähtöisiä kotouttamispalveluita, jotka sopivat ihmisen nykyiseen elämäntilanteeseen. Yhteistyöfoorumin työskentelytapa mahdollistaa käyttäjien kokemusten esiin nostamisen ja samaan aikaan palveluntarjoajien tietojen ja kokemusten kuulemisen.

Yhteistyö eri sektoreiden välillä on oleellista – näin pääsemme rakentamaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä kotouttamispolkua.

Määritelmät

Kotouttaminen on dynaaminen kaksisuuntainen prosessi, jonka aikana sekä maahanmuuttajat että jäsenvaltioiden asukkaat joutuvat joustamaan.

Kolmansien maiden kansalainen – Qutomo-projektin lopullinen kohderyhmä, henkilö joka on muuttanut Suomeen EU:n ulkopuolelta koulutuksen, avioliiton/perheen ja työn perässä.

Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa, että osaa tunnistaa toisten kulttuurien erityispiirteitä. Se on taitoa reflektoida omaa kulttuuria ja sitä, kuinka kulttuuri vaikuttaa omaan toimintaan. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa kulttuurisesti vastaanottavaista asennoitumistapaa, käyttäytymistä, tarkkaa ja jatkuvaa havainnointia sekä analysointia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ollaan valmiita kohtaamaan toinen ihminen arvostavasti tiedostaen etnisen taustan, kulttuurin, sosiaalisen statuksen ja uskonnollisen vakaumuksen tai erilaisten kielten vaikutukset. <http://www.thl.fi>

Sukupuolisensitiivisyys Sukupuolisensitiivisyydellä voidaan tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioimista kaikilla yhteiskunnan tasolla ja toiminnissa (sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen perussanasto 2006). Yrpu Punnoson mukaan sillä voidaan tarkoittaa kykyä tunnistaa miesten ja naisten erilaisuus sekä erot esimerkiksi tarpeissa ja viestintätavoissa sekä kykyä kuunnella ja havainnoida miesten ja naisten erilaisuutta eri konteksteissa. Se on sukupuoleen liitettyjen arvojen ja asenteiden näkyväksi tekemistä ja tunnistamista. Sukupuolisensitiivisyyttä on pidetty edellytyksenä todelliselle sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiselle. (Erja Anttonen, Humak.)

Lähteet

- Lautiola, H. Kumppanuutta kotouttamisen kentillä. Esimerkkejä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöstä kotouttamisessa. 2013.
- Lee, A., Poch, R., Shaw, M., Williams, R. D. Engaging Diversity In Undergraduate Classrooms – A pedagogy for Developing Intercultural Competence. Wiley Periodicals Inc., US, 2012.
- Raunio, M., Säävälä, M., Hammar-Suutari, S., Pitkänen, P. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Jyväskylä: Bookwell Oy, 2011.
- Reason, R. 'Three Approaches to Participative Inquiry', in Denzin, N. K., Lincoln, Y. (eds). *Strategies of Qualitative Research*. London: Sage, 1998: 261–91.

Nicehearts

Kotouttamisrahasto
Tukea kotoutumiseen

All rights reserved.
2014